

N:o 2.

Kongl. Maj:ts nädiga proposition till Riksdagen om anordnande vid Upsala af en asyl för sinnessjuka; gifven Stockholms slott den 20 december 1894.

Med åberopande af hvad bilagda utdrag af protokollet öfver ecklesiastikären den för denna dag innehåller, vill Kongl. Maj:t härmed föreslå Riksdagen

dels medgifva, att till anordnande af en asyl för sinnessjuka, i hufvudsaklig enlighet med hvad kongl. medicinalstyrelsen i sådant afseende föreslagit, må vid den tid, Kongl. Maj:t finner godt bestämma, från den i närheten af Upsala belägna kronoparken Åsen, utan att i andra afseenden derifrån afsöndras, upplåtas ett å en af jägmästaren H. Gelertsen år 1891 upprättad karta med tillhörande beskrifning utmärkt område om 67 hektar 11 ar med rätt för hospitalsöfverstyrelsen att förfoga öfver marken till såväl byggnadsplatser och promenadgångar samt för sjukvårdens behof i öfrigt som plantering af löfträd till skydd mot eldfara, men med kongl. domänstyrelsen förbehållen rätt att disponera öfver ej mindre den skog, som kommer att å ifrågavarande område fällas för beredande af utrymme i nyssberörda afseenden, än äfven den derefter å området qvarvarande ståndskogen, och med skyldighet för hospitalsöfverstyrelsen att bekosta upprättande och framtida underhåll af all hägnad emot kronoparken samt mot området tillstötande rågrannar, hvad angår på kronoparken förut belöpande hägnad,

dels jemväl medgifva, ej mindre att kronojägarebostället Åsen jemte derå befintliga, kronan tillhöriga byggnader må med oinskränkt dispositionsrätt den 14 mars 1896 till asylen upplåtas mot en summa af 7,500 kronor med skyldighet för hospitalsöfverstyrelsen att med 150 kronor in-

lösa två på boställets mark uppförda, arbetaren Johan Erik Carlsson tillhöriga byggnader samt att till boställets innehafvare utgifva ersättning för det höstutsäde, som vid boställets afträdande kan vara derå nedlagdt, äfvensom för dertill och till den öfriga åkerjordens höstberedning användt arbete, än äfven att berörda summa, 7,500 kronor, må såsom uppbördsmedel tillgodoföras sjunde hufvudtitelns reservationsanslag till kronoskogarnes förvaltning och befrämjande af skogsväsendet i allmänhet,

dels ock till förvärfvande åt asylen af nämnda kronojägareboställe jemte akademihemmanen n:is 1 och 2 Hammarby om 1 mantal i Bondkyrka socken äfvensom till uppförande af för asylen erforderliga byggnader och vidtagande af i sammanhang dermed föreslagna åtgärder i afseende på förändring af vissa lägenheter vid Upsala hospital samt anläggning af spårväg och vattenledning till asylen m. m. i hufvudsaklig öfverensstämmelse med för detta ändamål upprättade ritningar, dock med Kongl. Maj:t förbehållen rätt att låta deri göra ej mindre den ändring, som kan påkallas för anordnande af ändamålsenlig värmeledning, än äfven sådana jemkningar, som i öfrigt kunna finnas erforderliga eller lämpliga och ej föranleda öfverskridande af de för ifrågavarande anläggningar beräknade kostnadernas slutsumma, bevilja ett anslag af 1,480,000 kronor och deraf på extra stat för år 1896 anvisa ett belopp af 500,000 kronor.

De till ärendet hörande handlingar skola Riksdagens vederbörande utskott tillhandahållas; och Kongl. Maj:t förblifver Riksdagen med all Kongl. nåd och ynnest städse välbevågen.

OSCAR.

G. F. Gilljam.

Utdrag af protokollet öfver ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 20 december 1894.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern BOSTRÖM,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena greve
LEWENHAUPT,
Statsråden: friherre ÅKERHIELM,
ÖSTERGREN,
GROLL,
WIKBLAD,
GILLJAM,
friherre RAPPE,
CHRISTERSON,
WERSÅLL.

1:o.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Gilljam yttrade:

*Ny asyl för
sinnessjuka.*

»Genom nådigt bref den 11 september 1891 täcktes Eders Kongl. Maj:t medgifva, att för utarbetande af förslag till en hufvudsakligen för vård af sinnessjuka från mellersta Sverige afsedd större asyl och plats för densamma

finge af medicinalstyrelsen tillsättas en kommission, bestående, förutom af ordföranden hos styrelsen, af tre sakkunnige män med biträde af den hos medicinalstyrelsen för behandling af hospitalsbyggnadsärenden anstälde arkitekt; och genom nådigt bref den 9 påföljande oktober förklarades, att förstberörda nådiga bref icke utgjorde hinder för medicinalstyrelsen att utöfver nämnda tre sakkunnige män förordna bemälde, hos styrelsen anstälde arkitekt till ledamot af ifrågavarande kommission. Sedan medicinalstyrelsen med anledning häraf till ledamöter i kommissionen utsett medicinalrådet G. Bolling, numera aflidne öfverläkaren vid Upsala hospital, e. o. professorn N. G. Kjellberg, öfverläkaren vid Stockholms hospital, e. o. professorn E. Hjertström och hofintendenten A. Kumlien, har kommissionen med generaldirektören A. Almén såsom ordförande utarbetat förslag till en större asyl med dertill hörande ritningar och kostnadsberäkning. Detta förslag har medicinalstyrelsen med underdånig skrifvelse den 10 juli 1893 öfverlemnadt till Eders Kongl. Maj:ts pröfning.

Till stöd för det afgifna förslaget anför kommissionen i skrifvelse till medicinalstyrelsen den 19 juni 1893 bland annat följande. Från statens sida vore, i synnerhet under sista decenniet, mycket åtgjort för att afhjelpa bristen på platser för vård af sinnessjuka. År 1885 hade det nya hospitalet vid Upsala för manliga patienter blifvit färdigt. År 1887 hade hospitalet vid Kristinehamn öppnats för mottagande af sjuka. Den nya paviljongen vid Nyköpings hospital hade blifvit färdig och tagits i bruk år 1890, och år 1891 hade den stora asylen vid Lund fullbordats och samma år delvis tagits i bruk. Dessutom vore medel beviljade till nytt hospital vid Piteå och en asyl i Vadstena.

Sjukplatsernas antal hade såväl genom dessa nybyggnader som ock genom ändringar och tillbyggnader ökats, så att, då år 1881 platser förefunnos å rikets vårdanstalter för 1,991 sinnessjuka, vid 1890 års slut 2,625 sjukplatser voro tillgängliga. Under decenniet 1881—1890 hade således sjukplatsernas antal ökats med 634, motsvarande nära 32 procent. Under år 1891 hade beredts 684 nya platser genom öppnandet af Lunds asyl, 10 platser genom ändringar å Kristinehamns hospital och 2 platser å Upsala hospital, eller tillsammans 696 nya platser. Inom ett par år skulle ytterligare kunna anordnas 172 platser å Lunds asyl, 290 å Piteå hospital och 424 å Vadstena hospital och asyl, eller tillsammans 886 platser. Vid slutet af år 1895 borde sålunda kunna påräknas tillhoppa 4,207 platser för sinnessjukas vård. För de femton åren 1881—1895 skulle alltså platsernas antal komma att ökas från 1,991 till 4,207 eller med 2,216 platser, motsvarande en tillökning af mer än 111 procent.

För bedömande af otillräckligheten af befintliga sjukplatser behöfdes endast att med antalet platser jemföra antalen sinnessjuke och idioter, hvilka allt sedan 1886 funnes angifna i öfverstyrelsens för hospitalen årsberättelser. Detta förhållande hade varit följande:

År	Antal sinnessjuke	Antal idioter	Summa	Antal tillgängliga platser
1886.....	6,532	4,212	10,744	2,257
1887.....	6,885	4,984	11,869	2,277
1888.....	7,068	5,456	12,524	2,572
1889.....	7,285	5,731	13,016	2,572
1890*).....	7,491	6,153	13,644	2,625

Härvid vore dock att märka, att de officiella uppgifterna i fråga om antalet sinnessjuke och idioter ingalunda vore fullt tillförlitliga, utan att med största sannolikhet kunde antagas, att summan af sådana personer inom landet vore betydligt högre.

Beräknades förhållandet emellan det hoplagda antalet sinnessjuke och idioter, å ena sidan, samt antalet tillgängliga sjukplatser, å den andra, framginge deraf, att år 1886 platser funnos för 21 procent af dessa och vid 1890 års slut endast för något öfver 19 procent. Enligt denna jemförelse skulle tillfälle till vård å rikets vårdanstalter för sinnessjuke förefinnas endast för ett fåtal af dem, som deraf vore i behof. Oafsedt att de uppgifter om sinnessjuke och idioter, som af vederbörande kyrkoherdar lemnades, icke kunde vara fullt exakta, såsom nyss antydts, syntes det ej vara fullt befogadt att räkna idioterna bland dem, som behöfde plats å hospital eller asyl. Idioterna sändes nemligen i allmänhet dels till uppfostringsanstalter för sinnesslöa barn och dels till särskilda för dem afsedda vårdanstalter, eller ock underhölles de i hemmen eller å fattighus. Endast undantagsvis söktes och erhöles för dem vård å hospital eller asyl. Så hade äfven varit händelsen under femårsperioden 1886—1890, då å rikets vårdanstalter för sinnessjuke intagits 3,705 patienter, men af dessa endast 40, eller ungefär 1 procent, varit idioter.

Beräknades tillgången på platser utan afseende å befintliga idioter

*) Enligt öfverstyrelsens för hospitalen underdåniga berättelser för åren 1891—1893 utgjorde motsvarande tal år 1891: 7,678, 6,192, 13,870 och 3,321, år 1892: 7,873, 6,295, 14,168 och 3,357 samt år 1893: 7,997, 6,446, 14,443 och 3,657.

och således endast i förhållande till de sinnessjukes antal, visade det sig, att densamma förblifvit oförändrad, uppgående till ungefär 35 procent af befintliga sinnessjuka. Ehuru platsernas antal under sistberörda fem år ökats med 368, hade derigenom ej förorsakats någon ändring eller förbättring beträffande den procentiska tillgången på platser, enär de sinnessjukes antal under tiden ökats med 959. Beräknades åter förhållandet mellan sinnessjuka, under förutsättning att dessas antal förblefve oförändradt liksom år 1890, eller 7,491, och för dem disponibla platser vid 1895 års slut, eller 4,207, skulle således för 56 procent af dessa kunna beredas vård vid rikets hospital och asylor.

Utan att vilja ingå på någon granskning af anledningen till stegringen af de sinnessjukes antal eller undersöka, huruvida stegringen vore verklig eller skenbar och, i sistnämnda fall, beroende på omsorgsfullare insamlande af uppgifter om befintliga sinnessjuka, och fastän de sinnessjukes antal i verkligheten torde vara betydligt större än uppgifterna visade, kunde man likväl med visshet påstå, att äfven efter fullbordandet af de vårdanstalter, till hvilka medel vore anslagna, platserna å rikets hospital och asylor vore otillräckliga.

Huru stort antal sjukplatser som ytterligare måste beredas, ansåge kommissionen ej kunna på förhand med säkerhet beräknas. För att kunna besvara denna fråga måste man först noggrant känna det verkliga antalet sinnessjuka, huru många af dem, som vore lugna och lätt skötta, huruvida omgifningen vore benägen att i hemmen behålla de stillsamma o. s. v. Dessutom hade denna fråga en rent ekonomisk sida, i det att afgiften för tredje klassens patienter å statens vårdanstalter vore så billig, att det blefve en besparing för enskilda och kommuner att få medellösa sinnessjuka personer derstädes intagna.

Förhållandena i andra länder vore så vexlande, att ej heller med ledning deraf kunde göras någon tillförlitlig beräkning af antalet behöfliga platser i vårt land. Sålunda hade t. ex. England plats för nästan samtliga dervarande sinnessjuka, Preussen deremot blott för 28,5 procent af sina. Så mycket kunde dock med ledning af kända förhållanden sägas, att, då i Sverige år 1890 funnits 7,491 sinnessjuka, och detta antal sannolikt komme att ökas vid den tidpunkt (år 1895), då 4,207 platser skulle blifva tillgängliga, det vid denna tidpunkt skulle visa sig, att detta antal platser vore alldeles för litet.

Hospitalen kunde ej uppfylla ändamålet med sin bestämmelse, att vara verkliga kuranstalter, så länge nuvarande förhållande, eller att mera än 80 procent af de för sinnessjukdom vårdade vistats å hospitalen längre tid än två år, egde rum. Enligt hvad erfarenheten gifvit vid handen, vore

nemligen vid denna tids förlopp utsigten för tillfrisknande ringa. Genom uppförande af asylter skulle hospitalen kunna befrias från en del af sina obotliga patienter samt blifva i stånd att emottaga nyligen insjuknade i vidsträcktare mån, än som nu vore möjligt, och utan att så långt uppskof med mottagningen behöfde ske, som hitintills ofta inträffat. För öfrigt kunde behovet af sjukplatser för framtiden icke nu bestämmas. Behovet af sådana platser vore stort, och äfven det förslag till asyl, som kommissionen framstälde, komme icke att fylla detsamma. Då emellertid nya asylter sannolikt ej komme att byggas, utan att sådant visat sig behöfligt, blefve det framtiden förbehållet att efter sig företeende omständigheter skapa nya vårdanstalter för sinnessjuka.

I fråga om valet af det ställe, dit den nya asylten borde förläggas, har kommissionen funnit endast två platser kunna dertill ifrågakomma, den ena i närheten af Örebro och den andra vid Upsala hospital. Den förra platsen utgjordes af ett område, kalladt Alnängarna, jemte en del af kronohemmanet Rönninge; men denna byggnadsplats vore skoglös samt utsatt för nordliga och ostliga vindar, en olägenhet, som dock kunde afhjelpas genom plantering af skog, hvilken likväl erfordrade en tid af omkring 20 år eller mera för att hinna tillräckligt uppväxa. Den andra platsen, belägen å kronoparken Åsen, har kommissionen funnit ega ett i alla afseenden förmånligare läge och bättre tillgång på vatten äfvensom erbjuda andra fördelar, på grund hvaraf kommissionen gifvit denna plats företrädet, dock endast under en viss förutsättning. Kommissionen, som, under återopande af förhållandet vid de i närheten af Lund förlagda vårdanstalterna för sinnessjuka, ansett, att, om den nya asylten anlades å den ifrågasatta byggnadsplatsen invid Upsala, i hvilket fall asylens och hospitalets ekonomiska förvaltning borde blifva gemensam, öfverläkaretjensten vid asylten, hufvudsakligen till förebyggande af förvecklingar, borde förenas med öfverläkaretjensten vid Upsala hospital, har nemligen funnit det vilkor böra härför uppställas, att sistberörda tjenst skiljes från den dermed nu förenade e. o. professuren i psykiatri vid Upsala universitet. Skulle detta vilkor ej kunna uppfyllas, har kommissionen, som befarat stora framtida olägenheter af berörda e. o. professurs förenande med öfverläkaretjensten vid den ifrågasatta stora anstalten, afstyrkt asylens förläggande vid Upsala hospital och i sådant fall förordnat öfverläkarebyggnadsplats vid Örebro.

Beträffande storleken af den tillämnade asylten har kommissionen anfört bland annat följande. De komiterade, som år 1886 afgåfvo förslag om inrättande af en asyl vid Lund, hade ansett, att vid bestämmandet af den storlek, som lämpligen borde tillkomma en asyl för sinnessjuka i vårt land,

600 till 1,000 sjukplatser kunde antagas såsom temligen passande, enär mindre anstalter icke kunde erhållas tillräckligt billiga och mycket större anstalter torde blifva svåra att administrera, om de skulle hafva lokalstyrelse och ekonomi gemensamma med ett närbeläget hospital af betydligare storlek. Komiterade hade därför föreslagit, att asylens vid Lund skulle beräknas att genast kunna upptaga 684 sjuke, hvilket antal sedermera genom tillbyggnad skulle kunna ökas med omkring 150 sjukplatser. Den tid, som förflutit sedan denna för våra förhållanden stora sjukvårdsinrättning togs i bruk, vore ännu ganska kort, men enskildheterna vid de der träffade anordningarna hade likväl hunnit prövas. Den erfarenhet, som dervid vunnits, hade icke gifvit någon anledning att öfvergifva de principer, som lagts till grund vid bestämmande af denna anstalts storlek. Med afseende på det stora behofvet af ökad utrymme inom anstalterna för sinnessjuka vore det visserligen en fördel, om platsernas antal kunde sättas högre inom de asylerna, som hädanefter komme att byggas, helst som underhållskostnaden för hvarje enskild sjuk derigenom jemväl torde kunna något minskas; men dessa fördelar skulle möjligen komma att åtföljas af olägenheter, hvilkas omfattning ännu icke kunde beräknas. Administrationen af så stora anstalter förutsatte betingelser, hufvudsakligen med afseende på den dagliga provianteringen, som ännu icke vore fullt pröfvade, och sammanförandet af ett så betydligt antal sinnessjuka människor på samma ställe manade äfven till någon varsamhet, intill dess ökad erfarenhet hunnit vinnas med afseende å asylvården i allmänhet. Af dessa skäl har kommissionen föreslagit, att sjukplatsernas antal inom den blifvande asylens måtte bestämmas till omkring 800 med 400 patienter af hvardera könet.

Kommissionen har låtit uppgöra ritningar och kostnadsförslag öfver den tillämnade asylens med fästadt afseende å dess förläggande vid Upsala, men har tillika förklarat, att dessa ritningar och kostnadsförslag kunde bibehållas oförändrade, derest asylens förlades till Örebro, blott de granskades och kompletterades för beredande bland annat af tvätt- och bagarestuga jemte bostad åt syssloman. Äfven om kostnadsförslaget härigenom skulle komma att något ökas, hvilket kommissionen ingalunda ansett säkert, enär byggnadsmaterialierna i Örebrotrakten vore billigare och transportkostnaderna mycket lägre än i Upsala, syntes skillnaden i anläggningskostnad blifva relativt obetydlig.

Kostnaden för de till asylens i dess helhet erforderliga arbeten, byggnader, värmeledning samt kallvatten-, varmvatten- och kloakledningar m. m. har kommissionen beräknat till 1,422,037 kronor. Som antalet patient- eller sängplatser inom asylens enligt förslaget skulle komma att uppgå till 828, blefve kostnaden för hvarje sjukplats 1,717 kronor 44 öre.

Jemförde man härmed kostnaden för hvarje patient å förut uppförda sjukvårdsinrättningar, befunnes, att priset för sjukplats i andra under senare år verkställda hospitalsbyggnader utgjort vid

Lunds hospital	4,951	kronor
tillbyggnaden af Hernösands hospital	3,160	»
mansafdelningen vid Upsala »	4,700	»
Kristinehamns »	3,030	»
Piteå »	3,328	»
Lunds asyl.....	1,726	»

Beträffande Vadstena asyl hade kostnaden för hvarje sjukplats beräknats till 1,029 kronor. Vid denna jemförelse borde ej förbises, att kostnaden för sängplats skulle blifvit icke obetydligt lägre, derest man ej i förslaget dels, med hänsyn till nutidens fordran på trygghet mot eldfara och till sanitära fördelar, utbytt träbjelkar och vanlig trossfyllnad mot jernbjelkar och betonhvalf, dels ock inberäknat kostnaderna för elektrisk belysning och varmvattenberedning med ledningar vid asylen.

Rörande behovet af en ny större asyl för sinnessjuke yttrar medicinalstyrelsen i sin förut omnämnda skrivelse följande. Sedan kommissionen tillsattes, hade behovet af platser för sinnessjukets vård icke minskats, oaktadt den stora asylen i Lund sedan dess blifvit fullt belagd. Den 15 juni 1893 voro å rikets hospital alla platser använda, med undantag af några få för tillfället lediga, och å somliga hospital hade till och med öfvertaliga sjuka intagits. Detta oaktadt afvaktade vid nämnda tidpunkt 310 till hospitalsvård berättigade sinnessjuke blifvande lediga platser, hvaraf framginge, att ett stort behof förefunnes af ökade sjukvårdsanstalter för dessa många olyckliga. Utan tvifvel funnes dessutom ett stort antal sinnessjuke, för hvilka man icke sökt plats, enär man af erfarenhet visste, att intagning å hospital ofta fördröjdes, stundom i årtal, af brist på utrymme.

Beträffande valet af plats för den blifvande asylen förklarar medicinalstyrelsen sig dela den uppfattning, som gjort sig gällande hos kommissionen. Medicinalstyrelsen anser äfven, att ett med asyl förenadt hospital icke med fördel kan förvaltas af *en* direktion och två med hvarandra likställda och af hvarandra oberoende öfverläkare, utan att *en* öfverläkare bör vara chef för båda anstalterna, på sätt i Lund med god framgång tillämpats. I sådant fall måste emellertid enligt medicinalstyrelsens åsigt öfverläkaren vara teoretiskt och praktiskt väl förtrogen så väl med sinnessjukets vård som ock med ~~den~~ vidlyftiga ekonomiska förvaltningen af dessa stora anstalter, hvilket åter icke kunde i allmänhet förutsättas, derest samma öfverläkare tillika

skulle vara e. o. professor i psykiatri vid Upsala universitet och tillsättas hufvudsakligen på grund af bättre vitsordade lärdomsmeriter utan behörigt afseende vid ådagalagd förmåga både såsom hospitalsläkare och såsom administratör. Om deremot hinder skulle möta för genomförande af den förändring beträffande tillsättning af öfverläkaretjensten, som kommissionen föreslagit, har medicinalstyrelsen förklarat sig, med kännedom om hospitalets och asylens beroende af öfverläkarens praktiska förmåga samt dennes stora inflytande på det hela och särskildt på den ekonomiska förvaltningen, lika med kommissionen afstyrka asylens förläggande till Upsala och i stället tillstyrka, att asylen måtte få sin plats i närheten af Örebro, samt att utredning snarast möjligt måtte ega rum beträffande de relativt obetydliga förändringar i kostnadsförslagen, som kunde betingas af det förändrade läget.

Under förutsättning att asylen komme att anordnas i samband med Upsala hospital och att kompetensvilkoren för öfverläkaretjensten komme att ändras i antydd riktning, har medicinalstyrelsen hemställt om vidtagande af åtgärder för erforderligt jordområdes förvärfvande åt asylen samt om beredande af medel dertill och för anordnande af byggnader åt asylen äfvensom för åvägbringande i samband dermed af nödiga förändringar vid Upsala hospital.

För den ifrågasatta asylen vid Upsala skulle enligt det uppgjorda förslaget behöfvas, så snart arbetet kunde börjas, en del af kronoparken Åsen jemte det närliggande kronojägarebostället med samma namn. För patienternas sysselsättning med jordbruk komme dock framdeles att erfordras en större jordareal, hvarför det närbelägna akademihemmanet Hammarby borde förvärfvas.

Den del af *kronoparken Åsen*, som ansetts erforderlig, utgör enligt en af jägmästaren H. Gelertsen år 1891 upprättad karta med tillhörande beskrifning ett med bokstäfverna a—s utmärkt område jemte en mindre grustägt äfvensom några smärre kärr, som ej å kartan betecknats, och innefattar en sammanlagd ytvidd af 67,11 hektar. Denna del af kronoparken har kommissionen hemställt måtte få i mån af behof för ifrågasvarande ändamål användas och antingen öfverlåtas till medicinalstyrelsens fria förfogande eller, derest detta ej ansåges lämpligt, fortfarande disponeras af domänstyrelsen, dock att derigenom ej finge läggas hinder för anordnande af de vägar och löfträdsparker m. m., som i en framtid blefve behöfliga. Medicinalstyrelsen har ansett, att, derest berörda område ej med eganderätt öfverginge till asylen, medicinalstyrelsen borde få fritt förfoga öfver marken till byggnadsplatser och för sjukvårdens behof, men domänstyrelsen ega dispositionsrätt öfver skogen, sedan nödiga promenadgångar

och planteringar af löfträd, till skydd mot eldfara, anlagts närmast de föreslagna byggnaderna. Domänstyrelsen har i häröfver infordradt underdånigt utlåtande af den 7 december 1893 tillstyrkt, att, i händelse asylens förläggande till den nu föreslagna platsen i öfrigt befundes lämpligt, berörda område från kronoparken Åsen — utan att i andra afseenden från kronoparken afsöndras — måtte till den föreslagna asylens upplåtas med rätt för medicinalstyrelsen att förfoga öfver marken till såväl byggnadsplatser och promenadgångar samt för sjukvårdens behof i öfrigt som plantering af löfträd till skydd mot eldfara, men med domänstyrelsen förbehållen rätt att disponera öfver ej mindre den skog, som komme att å ifrågavarande område fällas för beredande af utrymme i nyssberörda afseenden, än äfven den derefter å området kvarvarande ståndskogen, hvarjemte det borde åligga asylens att bekosta upprättande och framtida underhåll af all hägnad emot kronoparken samt mot området tillstötande rågrannar hvad anginge på kronoparken förut belöpande hägnad.

Beträffande *kronojägarebostället Åsen*, som innefattar en areal af 14,692 hektar, deraf tomt och trädgård 0,37 hektar, åker 13,15 hektar och naturlig äng 1,172 hektar, och å hvilket finnes en äldre stugubyggnad och ett nyare boningshus jemte uthus, har domänstyrelsen meddelat, att bostället för närvarande innehades på lön af kronojägaren Johan Johansson, hvilken år 1890 antagits till tjensten under det i nådiga brefvet den 4 juni 1886 föreskrifna förbehåll att, derest för allmänt ändamål det till tjensten anslagna bostället blefve för kronan behöfligt, han skulle vara skyldig att efter åtnjuten fardag afträda detsamma till kronan utan annan ersättning, än som genom laga syn i vanlig ordning kunde vardas bestämd. I följd häraf och med tillämpning af § 62 i nådiga instruktionen för skogsstaten af den 29 november 1889 skulle bostället, derest definitivt beslut om dess afstående jemte anmaning att afflytta delgäfves innehafvaren efter den 14 mars och före Thomædag, blifva disponibelt påföljande 14 mars, men, om beslutet och anmaningen delgäfves honom efter Thomædag, den 14 mars, som först inträffade, sedan ett år från Thomædag förflutit, och skulle han då ega rätt till ersättning, efter laga syn, för det höstutsäde, som vid boställets afträdande kunde vara derå nedlagdt, äfvensom för dertill och till den öfriga åkerjordens höstberedning användt arbete. Boställsjordens årligen behållna afkastning hade, efter år 1890 i behörig ordning skedd ny uppskattning, genom domänstyrelsens beslut den 18 november sistnämnda år faststälts till 225 kronor, hvilket belopp nu frändroges kronojägarens kontanta lön, men måste till honom i penningar såsom lön utbetalas, när han ej vidare åtnjöte boställets atkomst. I denna afkastning inginge dock icke förmånen af fri bostad, för hvilken förmån boställshafvaren vore i

mistning af den särskilda hyresersättning, som tillkomme de kronojägare, åt hvilka kronan ej uppläte bostad.

Utom de å bostället befintliga laga hus, hvilka samtliga tillhörde kronan, finnes å egorna, enligt hvad af instrumentet öfver den år 1890 verkställda uppskattningsförrättningen framginge, en backstuga, uppförd före år 1883, äfvensom ett mindre svinhus, hvilka två byggnader, dertill intet jordområde hörde, egdes af arbetaren Johan Erik Carlsson, som, enligt hvad vederbörande öfverjägmästare upplyst och ansett, visserligen kunde åläggas att utan ersättning bortföra desamma, men billigtvis borde tillerkännas en lösesumma därför af 150 kronor.

Boställets åbyggnader kunde enligt skogsförvaltningens åsigt ej flyttas till annat ställe, att der utgöra bostad åt kronojägaren, för lägre kostnad än den, hvartill uppförande af ny bostad skulle uppgå, eller omkring 3,000 kronor för boningshus jemte uthus, inrymmande matbod, källare och vedbod samt hemlighus.

Förutom hvad som kunde tillkomma arbetaren Carlsson för byggnader äfvensom boställshafvaren för vid afträddandet verkställt höstutsäde m. m. borde således lösesumman för bostället och kronans hus derå beräknas genom kapitalisering af boställsjordens uppskattade afkastning, 225 kronor, som efter 5 procent utgjorde 4,500 kronor, och dertill läggas beräknade kostnaden för nya bostadsbyggnaders uppförande, 3,000 kronor, hvadan hela sagda lösesumma borde beräknas till 7,500 kronor.

Hvad angår *akademihemmanet Hammarby* om ett mantal i Bondkyrka socken af Ulleråkers härad, väcktes redan år 1876 af direktionen för Upsala hospital fråga om detta hemmans förvärfvande åt kronan. Genom nådigt bref den 4 juni 1886 anbefaldes domänstyrelsen att, efter vederbörandes hörande, inkomma med underdånigt utlåtande öfver en af medicinalstyrelsen gjord framställning, att för anläggandet af en asyl i sammanhang med Upsala hospital utbyte måtte ega rum af nämnda och ett annat akademihemman mot vissa uppgifna utarrenderade kronoegendomar. Med anledning häraf afgaf domänstyrelsen den 7 december 1888, jemte bifogande af yttranden från vederbörande kronofogde och domänintendent samt Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Upsala län, underdånigt utlåtande af innehåll att, som dessa tre myndigheter ansett den af universitetets fogdar och skogsförvaltare verkställda uppskattning af egenomarnes värde vara för akademihemmanen för hög i förhållande till värdet af de hemman, som kronan skulle till universitetet lenna i utbyte, samt dertill komme att universitetets drätselnämnd, hvilken i detta ärende fört akademiens talan, lagt till grund för sitt bifall till bytet den af universitetets tjänstemän verkställda uppskattningen af akademihemmanen och

förklarar sig icke vilja godkänna högre värden för de utarrenderade kronoegendomarne än de jemväl af samma tjenstemän beräknade, domänstyrelsen ansåge sig böra hemställa, det Eders Kongl. Maj:t måtte lemna utan afseende så väl medicinalstyrelsens framställning som af kronofogden och Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande väckt förslag om ny uppskattning af samtliga hemmanens värde.

Sedan ärendet remitterats till medicinalstyrelsen, ingick denna myndighet till universitetets drätselnämnd med anhållan om nämndens utlåtande, huruvida och på hvilka grunder Upsala universitet kunde vara villigt försälja sagda akademihemman för anläggande af en asyl, så ock om tiden, då hemmanen skulle kunna blifva för ändamålet disponibla. Härå lemnade drätselnämnden i skrifvelse den 25 augusti 1892, jemte tillkännagifvande, att nämnden ej vore behörig att i omförmälda afseende afgifva något för universitetet bindande svar, beträffande hemmanet Hammarby den förklaring, att nämnden af anförd orsak ansåge sig icke kunna förorda försäljning af detta hemman mot lägre köpeskillning än det värde, som på grund af förut i ärendet inledda underhandlingar blifvit i enlighet med uppskattning af universitetets hemmansfogde och skogsförvaltare åsatt ifrågavarande hemman, eller 23,121 kronor 9 öre, hvartill komme möjligen erforderlig ersättning till hemmanets arrendator, i hvilket sistnämnda afseende drätselnämnden upplyste, att hemmanet Hammarby, der arrendet utginge den 14 mars 1905, enligt arrendekontraktet kunde disponeras från och med den 14 mars 1899, mot det att arrendatorn uppsades till afflyttning fyra år före afträdestiden samt att han af universitetet bekomme en summa penningar, motsvarande 500 kronor för hvarje år, med hvilket den kontraherade arrendetiden minskades.

I anledning af medicinalstyrelsens i sammanhang med det nu föreliggande förslaget om inrättande af en asyl för sinnessjuke gjorda framställning om förvärfvande af hemmanet Hammarby för asylpatienternas sysselsättning med jordbruksarbeten, har det större akademiska konsistoriet, efter drätselnämndens hörande och i enlighet med dess uttalade åsigt, uti skrifvelse den 4 december 1893, jemte upplysning, att vid de under senare tider skedda försäljningar af akademihemman universitetet städse erhållit köpeskillingar, betydligt öfverstigande de af universitetets fogde och skogsförvaltare hemmanen förut åsatta värden, förklarar, att, ehuru universitetet kunde hafva utsigt att för hemmanet Hammarby, derest det försåldes med iakttagande af det tillvägagående, som följts vid försäljning af andra salugångna akademihemman, erhålla högre köpeskillning än 23,121 kronor, konsistoriet dock, i betraktande af de afsevärda fördelar, som skulle vinnas genom inrättande af den ifrågasatta asylen, för sin del icke hade något

emot, att hemmanet Hammarby för berörda ändamål till staten öfverlättes för en köpeskillning af nyssnämnda belopp, dock under vilkor dels att staten vid tillträdet af hemmanet emottoge detsamma i då befintligt skick, dels att staten åtog sig gäldandet af den jemlikt kontrakt arrendatorn tillkommande ersättning med 500 kronor för hvarje år, hvarmed efter vederbörligen skedd uppsägning till afflyttning före arrendetidens slut den kontraherade arrendetiden förminskades, dels ock att universitetet förbehölles rätt att vid nuvarande arrendatorns afträde från hemmanet sjelft träffa uppgörelse angående de ersättningsanspråk i öfrigt, som med afseende på omförmälda arrende å någondera sidan kunde komma att kontraktssenligt göras gällande.

Universitetskanslern har i häröfver den 11 december 1893 afgifvet underdånigt utlåtande anført, att från hans sida hinder ej mötte för hemmanet Hammarbys öfverlåtelse till staten för den nämnda köpeskillningen och under de vilkor i öfrigt, som i akademiska konsistoriets omförmälda skrifvelse angifvits.

På derom framställd anmodan har Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Upsala län med skrifvelse den 30 mars 1894 insänt *dels* utdrag af 1893 års taxeringslängd, utvisande att akademihemmanet Hammarby, ett mantal, åsatts ett taxeringsvärde af 16,100 kronor, *dels* af vederbörande domhafvande den 19 mars 1894 utfärdadt gravationsbevis, innehållande att hemmanet icke är med inteckning besväradt, *och dels* från länets landtmäterikontor den 7 i sistnämnda månad afgifvet intyg, att enligt derstädes förvarade karta och handlingar öfver alla egorna till ifrågavarande hemman detsamma eger en ytvidd af 46 hektar 39,2 ar, deraf 21 hektar 42,1 ar tomter och åker, 10 hektar 57,5 ar äng, 5 hektar 38,3 ar odlingsmark, 7 hektar 34,7 ar afrösningsjord och 1 hektar 66,6 ar impedimenter. I sin nyss omförmälda skrifvelse anför Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande, hurusom, då hemmanet Hammarby, enligt inhemtade upplysningar, numera innehade omkring $37\frac{1}{3}$ hektar fullständigt odlad jord, hvars värde med afseende å hemmanets närbelägenhet till Upsala ej borde kunna sättas lägre än till 450 kronor per hektar, hvartill komme omkring $7\frac{1}{2}$ hektar skogsmark, och då hemmanets åbyggnader blifvit år 1890 för försäkring i länets brandstodsbolag värderade till 17,490 kronor, den af universitetet för hemmanet begärda löseskillningen ingalunda syntes för hög. Den äskade årliga ersättningen till nuvarande arrendatorn af 500 kronor för hemmanets afträdande före arrendetidens utgång syntes ej heller obillig, då arrendatorn nedlagt icke obetydligt arbete och kostnader på täckdikning och annan förbättring af hemmanet, därför han påräknat att blifva godtgjord genom en ökad afkastning under den återstående arrendetiden.

Hvad slutligen beträffade det af vederbörande universitetsmyndigheter gjorda förbehåll om rätt att vid arrendatorns afträde från hemmanet sjelfva träffa uppgörelse angående de ersättningsanspråk, som med afseende på arrendet å nägondera sidan kunde komma att kontraktsevenligt göras gällande, vore detta förbehåll icke af beskaffenhet att böra inverka på bedömandet af frågan om fördelaktigheten af hemmansköpet.

Efter nådig remiss har jemväl Eders Kongl. Maj:ts och rikets kammarkollegium den 19 sistlidne oktober afgifvit yttrande angående nämnda hemmans upplåtande till den ifrågasatta asylen. Kammarkollegium har dervid till en början anmärkt, att berörda, i handlingarna såsom ett hemman upptagna egendom Hammarby egentligen bestode af två särskilda hemman Hammarby n:is 1 och 2, hvartdera $\frac{1}{2}$ mantal. Angående universitetets åtkomst till ifrågavarande två hemman har kammarkollegium meddelat, att Hammarby n:o 2 tillhör konung Gustaf II Adolfs donation till universitetet af den 31 augusti 1624; att hemmanet Hammarby n:o 1 deremot ännu i 1825 års jordebok upptagits såsom skatte; att universitetet dock redan år 1645 vid ett hemmansbyte med kronan förvärfvat åtminstone räntan af sistnämnda hemman; och att på grund häraf och då universitetet enligt dess senare jordeböcker samt de mantals- och taxeringslängder, som förelegat vid kammarkollegii granskning af den nya jordeboken, jemväl egde sjelfva hemmanet, kollegium i skrifvelse den 10 oktober 1878 till Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande förordnat, att hemmanet skulle i jordeboken öfverföras till kronoegendomar under allmän disposition med anteckning, att detsamma tillhörde universitetet, och huru detta åtkommit räntan.

I afseende å sjelfva den föreliggande försäljningsfrågan har kollegium tillstyrkt, att hemmanen Hammarby n:is 1 och 2 må för angifvet ändamål afhändas universitetet, så snart sådant kan ske utan förnärmande af arrendatorns rätt. Hvad angår den af universitetet erbjudna löseskillingen motsvarar densamma det värde, hemmanen åsatts vid en år 1880 verkställd uppskattning för ett då ifrågasatt hemmansbyte, hvarvid inegornas värde förhöjts med 25 procent, eller med 4,324 kronor 22 öre, i anseende till hemmanens närhet till Upsala och beskaffenheten af åbyggnaderna, hvilka då varit brandförsäkrade för 8,090 kronor. Med anledning af den förhöjning, som, enligt hvad Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande meddelat, sedermera egt rum i dessa byggnaders brandförsäkringsvärden, har kollegium från kronofogden i orten infordrat och vid sin skrifvelse fogat en uppgift å de särskilda byggnaderna, deras beskaffenhet och brandförsäkringsvärden. Enligt denna uppgift utgöra byggnaderna ett boningshus, inredt till 8 rum och förstuga samt försedt med veranda, ytterligare ett boningshus, in-

deladt i 3 rum och förstuga, en statbyggnad, en bod, ett fähus, ett stall, en loge, ett redskapslider, hemlighus, källare samt får- och svinhus. Kollegium har i anledning af denna uppgift anfört, att å hemmanen visserligen finnes två boningshus, af hvilka det ena syntes vara större, än som för en brukare erfordrades, men att, äfven om detta förhållande eljes skulle kunna verka till förhöjning af den för hemmanen föreslagna köpeskillingen, kollegium dock, i betraktande af det ändamål, hvartill hemmanen skulle användas, ansåge nämnda förhållande icke böra föranleda till sådan förhöjning. hvadan kollegium, som icke i öfrigt haft något att erinra mot det hemmanen åsatta värde, biträdt det större akademiska konsistoriets och universitetskanslerns hemställan, att Eders Kongl. Maj:t täcktes godkänna den erbjudna köpeskillingen, 23,121 kronor.

Beträffande det akademiska konsistoriets förbehåll om rätt att vid nuvarande arrendatorns afträde sjelft träffa uppgörelse om de ersättningsanspråk, som, utom det efteråt nämnda, kunna å någondera sidan kontraktens enligt göras gällande, har kollegium hemställt, att Eders Kongl. Maj:t måtte finna sådant förbehåll vara af beskaffenhet att icke kunna godkännas, hvaremot kollegium, med biträdande i vissa delar af konsistoriets förslag i öfrigt och med ledning af de utaf Eders Kongl. Maj:t i liknande fall meddelade bestämmelser, tillstyrkt, att Eders Kongl. Maj:t täcktes i fråga om försäljningen af hemmanen Hammarby föreskrifva följande vilkor, nemligen:

att universitetet till staten öfverlemnar hemmanen i det skick, hvare de enligt arrendekontraktet skola befinna sig vid tiden för afträdet;

att staten åtager sig gäldandet af den jemlikt arrendekontraktet arrendatorn tillkommande ersättning med 500 kronor för hvarje år, hvarmed efter vederbörligen skedd uppsägning till afflyttning före arrendetidens slut den kontraherade arrendetiden förminskas;

att den inflytande köpeskillingen användes till inköp af annan tjenlig och lämpligt belägen jordegendom, så snart tillfälle dertill yppas, och medlen i afbidan derpå förräntas utan sammanblandning med universitetets öfriga inkomster, dock att universitetet må ega använda räntan såsom ersättning för de försålda hemmanens behållna afkastning; samt

att hemmanen öfverlemnas gravationsfria.

Enligt den uppgjorda byggnadsplanen skulle asylen bestå af nio från hvarandra skilda paviljonger, så grupperade i förhållande till hvarandra som en bland ritningarna befintlig situationsplan utvisar. Af nämnda paviljonger äro tre afsedda för manliga och tre för qvinliga patienter, en till administrationsbyggnad, en till ekonomibygnad, inrymmande kök m. m., samt en till

verkstadsbyggnad. På lämpliga ställen inom asylområdet skulle uppföras dels en större rotfruktskällare med sköljbassin för rengöring af potatis, dels ock en mindre tvättstuga. Hospitalets gamla kök inom nya mansafdelningen skulle apteras till bagerilokal, hvilket kunde ske med ringa byggnads- och ändringsarbete. Det gamla tvätthuset skulle utvidgas genom en tillbyggnad af sten samt förses med nödiga tvättmaskiner, lämpade efter det ökade patientantalet, så att den gamla tvättanstalten efter tillbyggnaden jemte nyssnämnda mindre tvättstuga vid asylens blefve tillräcklig för både hospitalet och asylens. Från det nuvarande pumphuset vid hospitalskällan skulle nedläggas en själfständig vattenledning direkt upp till en reservoar i asylens vattentorn, derifrån vatten sedan skulle ledas till asylens alla paviljonger. Det gamla, å hospitalets område befintliga vattentornet kunde ej begagnas för asylens, dels emedan det befunde sig för lågt i förhållande till asylens, dels enär det ej vore tillräckligt stort för båda anstalterna. Emellertid är föreslaget att genom ett rör af lämpliga dimensioner, försedt med afstängningskran, förena de båda vattenledningarna, så att man vid behof, t. ex. vid möjligen inträffande eldsolycka vid hospitalet, kan hafva tillgång till vatten från asylens reservoar, hvars botten skulle ligga 43,7 meter öfver nollpunkten, under det att i gamla vattentornet reservoires botten befinner sig 33,5 meter öfver nämnda punkt. Från asylens samtliga byggnader skulle kloakledning anläggas ned till lämplig plats vid Fyrisån utför den starkt sluttande åsen.

I anslutning till hospitalets spårväg skulle en sådan väg af samma spårvidd anläggas fram till asylens och utmed alla dess paviljonger. För asylens behof skulle vidare stall med vagnshus inredas i en stallbyggnad, som redan finnes å kronojägarebostället. Stallbetjeningen skulle erhålla bostäder i de gamla åbyggnaderna inom samma lägenhet.

I fråga om *uppvärmning och ventilation af vissa byggnader samt varmvattenberedning* vid asylens hänvisar kommissionen till ett från nya aktiebolaget Atlas inlemnadt, af kostnadsberäkningar m. m. åtföljdt förslag till härför erforderlig anläggning. Enligt den till detta förslag hörande beskrifning skulle berörda anläggning omfatta sex paviljonger, nemligen två cellpaviljonger, två paviljonger för oroliga och två för lugna patienter, äfvensom en del af ekonomibyggnaden eller maskinhuset. Vid uppvärmningen af paviljongerna skulle användas lågtrycksångsystem med $\frac{1}{10}$ atmosfärs arbetstryck, automatisk eldreglering samt det kondenserade vattnets automatiska återvändande till ångpannorna. För en hvar af de två cellpaviljongerna skulle i ett källarrum uppsättas två helvälda, för magasinseldning inrättade ångpannor, från hvilka ånga skulle genom kamflensrör

inledas i två för paviljongernas midtelparti afsedda värmekamrar. Frisk luft skulle inströmma i dessa kamrar genom kanaler, uppvärmas af kamflensrören och genom andra kanaler strömma vidare till de rum, som skulle uppvärmas. Temperaturen skulle för hvarje rum särskildt kunna regleras af vaktarne. För cellerna och korridorerna skulle anordnas två förvärmekamrar, från hvilka den der föruppvärmda friska luften skulle uppstiga genom kanaler till särskilda uti nischer i väggarna uppsatta ångkaminer, uppvärmas i dessa till önskad temperatur och sedan genom kanaler inströmma till celler och korridorer. Den skämda luften skulle å cellafdelningen utledas genom klosetterna, dervid densamma skulle strömma genom i väggarna murade kanaler, hvilka åter å vinden skulle förenas i ett gemensamt, i det fria utmynnande schakt, och i midtelpartiet evakueras genom två i fria luften utmynnande kanaler. Alla från klosetterna ledande evakuationskanaler skulle förses med värmeinrättningar för åstadkommande af kraftig evakuation äfven under sommaren, hvaremot för bonings- och samlingsrummen evakuationsvärmeledning icke skulle erfordras, enär genom de hufvar, hvarmed evakuationskanalerna från dessa rum vore försedda, tillräckligt kraftig utsugning ständigt erhöles. Uppvärmningen och ventilationen af öfriga fyra förut omförmälda paviljonger skulle ske på samma sätt som i cellpaviljongerna, dock att evakuationsvärmeledning skulle anordnas endast för klosetterna och cellerna. I maskinhuset skulle i stället för kakelugnar uppsättas ångkaminer, hvilka skulle uppvärmas dels med friskånga och dels med afloppsånga, der sådan funnes att tillgå.

Hvad vidare anginge varmvattenberedningen skulle dertill användas afloppsånga från maskinen för den elektriska belysningen. I tornet under kallvattenreservoaren skulle uppsättas två jernplåt-cisterner med inre cisterner af kopparplåt och mellanlagd cementfyllning, hvardera cisternen rymmande 10,000 liter och försedd med kopparspiral, i hvilken ångan skulle cirkulera. Från dessa cisterner skulle det varma vattnet ledas till de olika paviljongerna genom kopparrör, hvilka skulle nedläggas i jorden i murade kanaler samt ledas upp på vinden, hvarifrån bisträngar skulle utdragas till förbrukningsställena.

Kostnaden för de anläggningar, som vore afsedda för uppvärmning och ventilation af de sex sjukvårdspaviljongerna och maskinhuset samt för varmvattenberedningen, uppgå, enligt nämnda förslag, till sammanlagdt 135,500 kronor. För ekonomibyggnaden skulle tillkomma anordningar för uppvärmning och ventilation af kök och diskrum. I dessa skulle placeras värmeelement, försedda med rörledningar för ånga och kondensationsvatten äfvensom med ventiler. Administrationsbyggnaden och verkstadshuset skulle uppvärmas medelst kaminer och kakelugnar.

Öfverintendentsembetet, som erhållit nådig befallning att inkomma med utlåtande i ärendet, har i underdånig skrifvelse den 21 november 1893 anført, dels att embetet icke funnit anledning till erinran mot sjelfva byggnadsritningarna, dels att, ehuru de underställda kostnadsförslagen, i hvad de afsåge uppförandet af ifrågavarande byggnader, syntes embetet med tillämpning af de grunder, hvarefter embetet plögade granska dylika förslag, väl lågt beräknade, embetet dock icke ansett sig böra mot desamma framställa någon anmärkning.

Beträffande förslagen till uppvärmning, ventilation och varmvattenledning har öfverintendentsembetet såsom eget yttrande åberopat ett af lektorn vid tekniska högskolan O. E. Westin på embetets anmodan afgifvet memorial. Efter det häri anmärkts, att beskrifningen till kommissionens förslag i nu ifrågavarande delar vore ytterst knapphändig, och att ej heller de förslaget åtföljande ritningarna lemnade erforderliga upplysningar för detaljernas bedömande, anföres hufvudsakligen följande. Förtjenster hos förslaget vore, dels att ånga af lågt tryck skulle finna användning, hvarigenom full trygghet vunnes emot en skadlig upphettning af luften, och dels att i de för patienterna afsedda lokalerna inga värmeelement komme att uppställas, hvarför någon risk för att de sjuke kunde blifva i tillfälle att förstöra sådana delar af värmeledningssystemet, som inneslöte ånga, icke vore för handen. Förslagets olägenheter öfvervägde emellertid vida dess förtjenster. Till en början vore att anmärka, att, ehuru ett stort antal af anstaltens större lokaler, såsom arbets- och matsalar, vore afsedda att brukas endast halfva dygnet, anordningar saknades för deras uppvärmning utan samtidigt pågående ventilation. Förhållandet vore enahanda med samtliga celler och enkelrum. Det komme derfor att blifva nödvändigt att vid uppvärmning af flertalet utaf anstaltens rum i det fria utsläppa strömmar af varm luft, äfven om rummen icke begagnades och luftvexling fördenskull icke vore behöfelig, hvadan under sådana omständigheter en tillfredsställande bränseleekonomi icke vore möjlig att ernå. Vidare vore det anmärkningsvärdt, att kommissionens förslag upptoge ej mindre än femton från hvarandra vidt skilda ångpannor, nemligen tre i maskinhuset och två i hvar och en af de sex sjukvårdspaviljongerna. Oaktadt tolf af dessa ångpannor skulle förses med magasinseldstäder och automatiska dragregulatorer, blefve skötseln af dessa ångpannor dock otvifvelaktigt betydligt besvärligare och kostsammare, än om anstaltens samtliga behof af ånga tillgodosåges från en enda central ångpanneanläggning, som fordrade allenast sex pannor. En central ångpanneanläggning kunde för öfrigt medföra, förutom förenklad skötsel, jemväl bättre användning af bränslet, på grund bland annat deraf att någon ångpanna då icke behöfde hållas uppdad

ensamt för sommarventilationen och att afloppsången från belyningsmaskinen då kunde fullständigt tillgodogöras genom hennes införande icke allenast i vattencisternerna utan äfven i rörsystemet för paviljongernas uppvärmning. Enligt förslaget skulle afloppsången från denna maskin användas för uppvärmning af vatten till bad m. m. i paviljongerna. Det vore emellertid icke sannolikt, att hela den betydande mängd värme, som afloppsången innehölle, skulle kunna blifva på sådant sätt tillgodogjord. Denna värmemängd representerade nemligen mera än hälften af den kvantitet bränsle, som vore för belyningsmaskinens drifvande erforderlig.

Lektor Westin fann det framlagda förslaget icke vara så väl utarbetadt och afpassadt efter föreliggande behof, att han kunde tillstyrka detsamma antagande, utan ansåg, att detsamma borde omarbetas enligt följande, af honom angifna bestämmelser. Beträffande först anstaltens *uppvärmning* borde anstaltens hela behof af ånga tillgodoses från en central ångpanneanläggning, i hvilken, de särskilda pannorna kunde arbeta med ett tryck af fem atmosferer. Ångpanneanläggningen borde, utom erforderlig eldyta för ånga till byggnadernas uppvärmning och ventilation, erhålla 150 kvadratmeters eldyta för belyningsmaskinen, matkokning och varmvattenberedning m. m. Ångpannorna borde förses med gemensam ångsamlare och hufvudledningarna till värmeapparaterna med reduktionsventiler för tryckets lämpliga minskning samt utrustas med all erforderlig armatur enligt yrkesinspektörens cirkulär. Rörsystemet borde anordnas så, att afloppsången från belyningsmaskinen kunde införas och göras nyttig såväl i värmeapparaterna som i varmvattencisternernas kondensationsslangar. Afloppsången från möjligen erforderliga pumpar borde äfven inledas i nämnda rörsystem. Vid en temperatur i det fria af 20° under fryspunkten borde i de sex paviljongerna och maskinhuset utan forcerad eldning kunna vidmakthållas en temperatur af: i vestibul, trappor och förråd +10 à 12°, i korridorer, thekök och klosetter 12 à 14°, i arbets-, sof- och matsalar äfvensom serverings- och diskrum +15 à 17°, i öfriga för patienter och betjening afsedda lokaler +18 à 20° samt i torkrummen +30 à 35°, allt efter Celsii termometer. Uppvärmningen borde kunna beqvämt och säkert regleras efter behofvet, så att vid mild väderlek temperaturen inomhus kunde hållas inom ofvan angifna gränser. I öfrigt borde uppvärmningen ordnas så, att i hvarje enskild lokal kunde, utan hinder för uppvärmningen af de återstående, tillföras och afstängas värme; att, om en lokal under någon tid stått obegagnad, värmegraden derstädes kunde på jemförelsevis kort tid bringas upp till erforderlig höjd, samt att en olämplig stegring af temperaturen sedermera icke vore att befara. De ytor, hvilka skulle meddela luften värme, borde ingenstädes hafva högre temperatur än 110°.

S. k. cirkulationsvärmning borde anordnas för samtliga rum och salar med undantag af sådana, hvilkas belägenhet lade väsentligt hinder i vägen härför. Alla värmeytor borde göras lätt tillgängliga för tillsyn och renhållning samt uppställas så, att patienterna icke kunde åtkomma vare sig värmeytorna eller de till dem förande ledningarna. Kondensationsvattnet från dessa värmeytor borde ledas till pannrummet och detta på sådant sätt, att störande smällar icke uppstode i rörledningarna. För ledningarna behöfliga rör borde jemväl anbringas så, att de blefve åtkomliga för tillsyn och reparation. Ledningar för ånga och kondensationsvatten, hvilka icke direkt tjenade till lokals uppvärmning, borde isoleras väl, hvarjemte borde tillses, att fara för frysning ej uppstode. Pannorna borde konstrueras så, att vid full drift i dem kunde alstras minst 7 kg. ånga per kg. stybbfria New-Castle- eller York-Shirekol eller 7,5 kg. ånga per kg. stybbfri gasverkskoks, efter afdrag för aska och slagg, hvarvid samtidigt borde kunna produceras minst 16 kg. ånga per kvadratmeters eldyta. Ångans fuktighet finge ej afsevärdt öfverstiga 5 procent. Vid prof till kontroll af nu angifna vilkor i afseende å effekten borde den panna, som provvades, hållas i oafbruten drift under minst sex timmar med bibehållande hela tiden af normalt vattenstånd. Eldstadsrosterna borde äfven medgifva eldning med koks- eller stenkolsstybb. Vidkommande derefter *luftvexlingen* inom anstalten erfordrades, enligt lektor Westins åsigt, inga särskilda anordningar för luftens omsättning i vestibul, förstugor och trappor, hvaremot luften borde kunna ombytas: i förrådsrummen en gång på två timmar, i korridorer, matsalar, serveringsrum, thekök, enkelrum utan klosett, vakt- och badrum samt bostadslägenheter en gång i timmen, i dagrum, rum för flera patienter, arbets- och sofsalar, disk- och sköljrum en och en half gång i timmen samt i celler för osnygga patienter, rum för kroppsligt sjuka, torkrum och klosetter två gånger i timmen, dock att, när temperaturen ute sjönke mer än 10° under fryspunkten, luftvexlingen kunde minskas. Ifrån cellerna och klosettorna borde en fullt pålitlig evakuering af nyss angifna storlek vara att påräkna under alla väderleksförhållanden; beträffande öfriga lokaler kunde evakueringen vid blid väderlek nedgå under de angifna beloppen, dock att luftkanalernas vidd borde afpassas så, att den angifna luftvexlingen kunde åstadkommas vid en temperatur ute af $+ 6$ å 8° . Luftventilerna borde vara af sådan konstruktion, att luftomsättningen kunde i hvarje lokal noggrant regleras, samt förses med lämpliga låsinrättningar, som ej kunde rubbas af patienterna, hvarjemte ventilerna borde vara af beskaffenhet att möjliggöra en fullständig afstängning af luftströmmarna. Ventilerna och gallren borde, så vidt möjligt, anbringas så, att de blefve oåtkomliga för patienterna, och, der detta ej låte sig göra,

vara af så stor hållfasthet, att deras förstöring af patienterna ej vore att befara.

I fråga om den föreslagna *varmvattenberedningen* ansåg lektor Westin sig böra påpeka, att kombinerings af jern- och kopparcisterner ej syntes rätt lämplig. Visserligen skulle enligt förslaget kopparen och jernet åtskiljas medelst ett tunt lager af cement till förekommande af galvanisk anfrätning; men en dylik kombinerings vore icke behöflig, enär, om dimensionerna rätt afpassades, lämpliga cisterner af enbart koppar kunde tillverkas till billigare pris, än det förslaget upptog, i hvilken händelse några förstörande galvaniska strömmar ej behöfde befaras och cisternernas varaktighet blefve snart sagdt obegränsad.

Med anledning af hvad öfverintendentsembetet i ärendet anført infor- drades utlåtande från medicinalstyrelsen, som i fråga om värmeledningen m. m. hörde ingenjören Hugo Theorell och hofintendenten Kumlien.

Ingenjören Theorell förmälde att vid en af honom utförd kontrollberäkning visat sig, att de i aktiebolaget Atlas' förlag uppgifna värme- ytorna vore fullt tillräckliga för de af lektor Westin uppställda fordringarna. De beräknade kostnaderna för värmeledningens öfriga delar syntes Theorell äfven vara tillräckligt höga. Rörande frågan, huruvida det af aktiebolaget Atlas föreslagna systemet kunde oförändradt förordas och om, i motsatt fall, den beräknade kostnaden vore tillräcklig för ett ändamålsenligare system, anförde Theorell följande. Det finge antagas och hade äfven under granskningen af förslaget blifvit upplyst, att afsigten hos den, som uppgjort förslaget, varit, att de i väggarna till nästan alla lokaler inom den ifrågasatta anstalten för placering af kaminer anbragta nischer skulle i sin nedre del förses med en inåt hvarje lokal vettande galleröppning, och att friskluftstilloppet till hvarje nisch skulle förses med en afstängningsventil, i hvilket fall rummen kunde värmas utan att ventileras eller både värmas och ventileras eller till och med ventileras utan att värmas. Om kamin- nischerna så utfördes, blefve de synnerligen lämpliga för de större rummen (mat-, arbets- och sofsalar m. fl.). Beträffande åter celler och enkelrum, hvilka användes alla tider på dygnet och således ständigt behöfde ventileras, medförde begagnandet af dylika i nischer placerade kaminer inga fördelar framför varmluftsuppvärmning, hvilken dessutom blefve billigare att anlägga och derfor vore att föredraga vid dessa senare lokaler. Lika med lektor Westin ansåge ingenjören Theorell olämpligt, att i en så stor byggnadskomplex som den ifrågavarande använda ett större antal i de olika byggnaderna spridda, för magasinseldning inrättade ångpannor. Det af aktiebolaget Atlas föreslagna ångpannesystemet vore visserligen i många afseenden godt och kunde i synnerhet för mindre anläggningar med stor

fördel begagnas, men Theorell ansåge dock på de af Westin anförda skäl i förevarande fall en central ångpanneanläggning vara att föredraga. Den från belysningsmaskinen kommande afloppsången borde, på sätt förslaget från aktiebolaget Atlas innebure, i första rummet användas för uppvärmning af vatten för bad m. m., emedan dessa behof vore temligen konstanta. Skulle någon nämnvärd qvantitet ånga sedermera blifva öfrig, borde densamma tillgodogöras för värmeledningen. Af anställd beräkning syntes emellertid framgå, att något öfverskott af för värmeledningen disponibel afloppsånga under största delen af vintern ej uppkomme och att dylikt öfverskott under återstående del af året aldrig blefve stort. Det vore då ej skäl att inlåta sig på den mera komplicerade anordning af rörledningarna, som för ångans användning för värmeledningen blefve nödvändig. Vidkommande frågan om varmvattenberedningen måste för upptagande och magasinerande af den derför behöfliga värmen anskaffas en cistern, rymmande minst 25,000 liter eller mera än de två föreslagna cisternerna tillsammans. En sådan större cistern behöfde dock ej kosta mer än det för de båda mindre cisternerna beräknade priset. I förevarande fall vore det icke möjligt att använda endast koppar till de föreslagna cisternerna, enär de skulle vara slutna, på det att trycket i varmvattenledningen skulle blifva tillräckligt. Huruvida någon olägenhet vore förenad med användandet af cisterner af både koppar och jern, hade Theorell sig icke bekant; men ansåge han dylikt ej böra befaras, om arbetet utfördes omsorgsfullt. Theorell uttalade på de af honom andragna skäl såsom sin åsigt, att centraluppvärmningen borde ordnas så, att all ånga alstrades på ett ställe uti större, för eldning med stenkol inrättade pannor, att alla celler borde förses med varmluftsuppvärmning i stället för uppvärmning med kaminer, och att öfriga af aktiebolaget Atlas föreslagna anordningar vore i hufvudsak lämpliga, förutsatt att alla detaljer gjordes efter ändamålsenlig konstruktion. De sålunda förordade ändringarna i värmeledningssystemet skulle medföra förhöjning af anläggningskostnaden, då dels ångpannerummet måste ökas, dels ock en underjordisk gång anläggas mellan samtliga byggnader och maskinhuset för upptagande af alla ledningar för ånga och kondenseringsvatten, hvilken gång dock äfven kunde användas för framdragande af öfriga ledningar för varmt och kallt vatten samt elektrisk belysning.

I sitt med anledning af de gjorda anmärkningarna mot kommissionens förslag till medicinalstyrelsen afgifna yttrande gemälde hofintendenten Kumlien, att de framlagda ritningarna utgjorde allenast hufvudritningar, och att detaljritningar med åtföljande fullständiga beskrifningar m. m. skulle uppgöras, först sedan byggnadsarbetet på grund af hufvudritningarna blifvit af vederbörande myndigheter godkändt. Det af aktiebolaget Atlas inlem-

nade anbud å värmeledningsarbeten vid den ifrågasatta asylen vore endast ett förslag, upprättadt efter samma program som värmeledningen vid Piteå hospital, hvilket arbete utförts af nämnda bolag och befunnits fullt tillfredsställande. Då vid uppgörande af förslag till asylanläggning vid Upsala hospital man önskade erhålla lika goda värmeledningsanordningar som vid Piteå hospital, hade det, för att man skulle få en tillförlitlig kostnadsberäkning från en med värmeledningsarbeten fullt förtrogen firma, ansetts lämpligast att vända sig till aktiebolaget Atlas, utan att likväl arbetets utförande tillförsäkrats bolaget, som tvärt om underrättats, att arbetet komme att utbudas på allmän eller slutet täflan. Det af lektor Westin framlagda programmet anslöte sig närmast till fordringarna för ett sjukhus och vore ej tillämpligt å ett hospital, ännu mindre å en asyl, som alltid vore starkt belagd och vanligen hyste en mängd osnygga patienter. Så kunde t. ex. i en anstalt af sistnämnda beskaffenhet ej anordnas återvändskanaler, enär den från de starkt befolkade lokalerna afgående luften vore förbrukad. Anmärkningen att natt- och daglokalerne enligt det af bolaget Atlas ingifna förslaget ej kunde uppvärmas utan att på samma gång evakueras vore oriktig, enär, såsom af ritningarna framginge, hvarje lokal, som för tillfället ej vore belagd, kunde uppvärmas med cirkulerande luft utan evakuering. Öfriga af Westin framställda anmärkningar vore af ingenjören Theorell bemötta. Kumlien ansåg det därför vara utredt, att afloppsången från maskinen för den elektriska belysningen räckte till föga mer än varmvattenberedningen under den mörkaste tiden på dygnet, men blefve knapp för nämnda behof under den ljusare tiden; att det blefve dubbelt så dyrt att förfärdiga varmvattencisterner af koppar som dylika cisterner af jern, cement och koppar; och att alla lokaler utom cellerna kunde uppvärmas utan att evakueras, hvadan ingen värmeförlust behöfde uppstå på grund af begånget konstruktionsfel. Beträffande den af Westin och Theorell förordade centralvärmeledningen ville hofintendenten Kumlien ej förneka, att densamma hade vissa företräden framför den ursprungligen föreslagna värmeledningen, men äfven förstnämnda ledning hade sina olägenheter, hvaribland vore att räkna den stora utvidgning, som de långa ångvärmerören ständigt vore underkastade, hvarigenom erfordrades ofta återkommande reparationer, äfvensom en större anläggningskostnad på grund af behof utaf större ångpannehus, långa underjordiska kanaler, större ångskorsten m. m. Den ökning i anläggningskostnad, som härigenom uppstode, belöpte sig enligt uppgjordt kostnadsförslag till 26,000 kronor, hvilken summa således borde läggas till den generella kostnaden för asylanläggningen, ifall Westins och Theorells ofvanberörda förslag antoges. Kumlien vågade ej afråda från godkännande af detta förslag, men ville

såsom en fördel hos det från aktiebolaget Atlas inlemnade förslaget påpeka, att enligt detta hvarje paviljong hade sina sjelfständigt arbetande värmeapparater, hvaremot hela vårdanstalten skulle lida men, ifall den centrala värmeledningen blefve obrukbar.

Medicinalstyrelsen påpekade jemväl i underdånig skrifvelse den 27 december 1893, att det framlagda förslaget till anläggning för uppvärmning, ventilation och varmvattenberedning icke afsetts att vara fullständigt eller slutligt, och att den för anläggningen beräknade kostnaden, 135,500 kronor, syntes vara väl afpassad. Beträffande frågan om det system, som vid uppvärmningens anordnande borde följas, förklarade medicinalstyrelsen sig, lika med hofintendenten Kumlien och på af denne anförda skäl, anse centraluppvärmning ega icke endast fördelar utan äfven högst beaktansvärda olägenheter. Särskildt ville styrelsen påpeka, att, om hufvudröret eller något större ångrör i närheten af de centralt belägna ångpannorna ginge sönder eller annat fel der uppstode, värme- och ventilationsledningarna för hela anstalten derigenom blefve under reparationstiden oanvändbara, hvilket åter under kallare årstid skulle medföra icke blott stora olägenheter, utan äfven vådor för de sinnessjuke. Skulle värmeledningen inom en paviljong med två lokala värmeapparater komma i olag, kunde patienterna öfverflyttas från den ena sidan af paviljongen till den andra eller till annan paviljong. Emellertid ansåge medicinalstyrelsen frågan om värmeledningssystemet böra hållas öppen, till dess ny utredning genom fackmän egt rum. Då, på sätt Kumlien visat, central uppvärmning droge en kostnad utöfver det ursprungliga förslaget af 26,000 kronor, borde detta belopp till mötande af alla eventualiteter tilläggas den först beräknade kostnadssumman.

Vidkommande frågan om, fränsedt nyssnämnda tillökning i anläggningskostnaden, den tillämnade anstalten kunde fullbordas för den af kommissionen beräknade summa förklarade medicinalstyrelsen, under förutsättning att ingen väsentlig prisförändring å byggnadsmaterialier och arbetslöner skulle inträffa under närmast följande år, sig våga antaga, att den beräknade kostnaden skulle visa sig vara tillräcklig. Till stöd för detta antagande återopade styrelsen den erfarenhet, som vunnits under de sist förflutna tio åren vid uppförandet af flera större och mindre hospitals- och asylbyggnader. Ehuru många förbättringar med deraf betingade icke obetydliga utgifter måst under arbetets gång vidtagas, hade dock de för dessa byggnader från början beräknade medel icke blott räckt till, utan lemnat öfverskott, hvilka inlevererats till statskontoret. Sålunda hade återburits: under år 1887 af anslaget till vattenledning vid Vadstena hospital 9,326 kronor, under år 1891 af anslaget till nytt hospital vid Kristine-

hamn 812 kronor och af anslaget till en ny flygelbyggnad vid Nyköpings hospital 4,475 kronor samt år 1892 af anslaget till asylen vid Lund 35,189 kronor, eller under dessa år tillhopa 49,802 kronor.

Med anledning af medicinalstyrelsens samt Theorells och Kumliens yttranden i detta ämne infordrades ytterligare utlåtande från öfverintendentens-embetet. I skrifvelse den 16 januari 1894 anförde denna myndighet, att, ehuru embetet funnit sig sakna anledning frångå hvad embetet i sitt förut afgifna utlåtande erinrat beträffande den beräknade kostnaden för uppförandet af byggnaderna i fråga, embetet likväl, då medicinalstyrelsen ansett antagligt, att nämnda kostnad skulle visa sig tillräcklig, med afseende fästadt jemväl å den erfarenhet medicinalstyrelsen otvifvelaktigt finge anses ega vidkommande kostnader för uppförande af byggnader af omförmälda art, funnit sig lika litet nu som tillförene böra i detta afseende framställa någon anmärkning. Hvad anginge förslagen till uppvärmning, ventilation och varmvattenledning hade öfverintendentensembetet ansett sig böra lemna lektor Westin tillfälle att yttra sig öfver hvad i denna del af ärendet förekommit och förklarade öfverintendentensembetet, som öfverlemnade ett af Westin i berörda hänseende afgifvet yttrande, sig för egen del icke hafva något att dervid tillägga.

Uti detta yttrande anförde Westin, att, om afsigten med det ursprungliga förslaget, såsom ingenjören Theorell uppgifvit, varit att förse kaminnischerna med galleröppningar inåt rummen och friskluftstilloppen med afstängningsventiler, dessa anordningar vore af alldeles afgjort gagn. Westin vidhöll sin uppfattning angående afloppsångans användande, men medgaf, att vid det nu upplysta förhållande, att varmvattencisternerna vore ämnade att utsättas för ett tryck af 0,8 atmosferer, dessa cisterner ej läte sig utföras af koppar allenast. I fråga om den ökade kostnad, som antagits blifva en följd af ångpannornas centralisering, erinrades, hurusom denna kostnad till viss grad utjemnades, derigenom att utrymme vunnes i paviljongerna genom de tolf ångpannornas bortflyttning och att de murade underjordiska trummorna för varmvattenrören blefve obehöfliga. Men äfven om kostnaden skulle behöfva ökas med det beräknade beloppet 26,000 kronor, syntes en central ångpanneanläggning likväl böra ega företräde på grund af den derigenom minskade driftkostnaden. Invändningen att ångrör kunde gå sönder invid pannorna vore icke af afgörande betydelse vid valet mellan central och lokal ånguppvärmning, då sådan bristning kunde ega rum, jemväl när ångpannorna låge i de särskilda paviljongerna, och det, särskildt med hänsyn till fara för panik, knappast vore tryggare att hafva pannan, från hvilken ångan utrusade, i paviljongen än i det på afstånd liggande maskinhuset. Paviljongerna kunde för öfrigt göras i lika

hög grad oberoende af hvarandra vid användning af central ångpanneanläggning som vid bruk af pannor i de olika byggnaderna. Vidkommande återvändskanaler för ventilationen ansåge Westin sådana kunna med fördel användas under den tid, då de åt patienterna upplåtta lokaler stode tomma.

Sedermera har i detta ämne inforrats utlåtande från styrelsen för tekniska högskolan, som inhemtat och i underdånig skrifvelse den 5 februari 1894 förklarar sig biträda ett af professor J. E. Cederblom afgifvet yttrande af hufvudsakligen följande innehåll. De båda föreslagna alternativen för asylens uppvärmning, det ena med för hvarje särskild byggnad afsedda ångpannor, förlagda inom de respektive byggnaderna och försedda med magasinseldning och automatisk reglering för förbränningen, och det andra med ångpannor, förlagda på ett ställe inom ett gemensamt ångpannehus, kunde båda arbeta tillfredsställande, hvadan något tredje alternativ icke borde ifrågasättas. Anordningen med flera särskilda centralapparater hade fördelarne af större trygghet för driftens oafbrutna gång och af en billigare anläggningskostnad. Emellertid kunde vid anordning med en enda centralapparat anläggningen göras så trygg mot våldsamma afbrott i apparatens verksamhet, att någon berättigad anmärkning mot denna anordning från nämnda synpunkt icke kunde framställas. Den tillökning i anläggningskostnad af 26,000 kronor, som en dylik anläggning skulle erfordra utöfver kostnaden för det förra alternativet, uppvägdes dels af en lättare, säkrare och därför äfven billigare tillsyn och skötsel, och dels af den omständigheten, att de till det förra alternativet hörande ångpannorna till följd af sin magasinseldning skulle kräfvat ett dyrbarare bränsle och på grund deraf förorsaka en drygare årlig utgift för uppvärmningen. Om nu anförda omständigheter vägdes mot hvarandra, måste företräde gifvas åt en centralapparat med samtliga ångpannor förlagda inom ett gemensamt ångpannehus. Mot förslaget att af sparsamhetsskäl i värmeledningen använda afloppsången från den ångmaskin, som tienstgjorde för den elektriska belysningen, kunde anmärkas, att den smörja, som användes i ångmaskinen, medföljde nämnda afloppsånga och skulle, om ången insläpptes i värmeledning, afsätta sig inuti dess elementer samt delvis med kondensationsvattnet återgå till ångpannorna, der sönderdelas och påskynda pannornas upprostning, hvarigenom skulle förorsakas obchag och förluster, hvilka mer än uppvägede den mycket tvifvelaktiga besparing, som skulle göras genom afloppsångans införande i värmeledningen. Den i detta fall enda rigtiga användningen af afloppsången vore således att låta densamma afgifva sitt värme åt det vatten, som för asylens behof skulle uppvärmas, och sedan

flyta bort utan att införas i värmeledningen eller återföras till ångpannorna.

Kostnaderna för hela den ifrågasatta byggnadsanläggningen för en asyl vid Upsala hospital äro i ett vid kommissionens omförmälda skrifvelse fogadt sammandrag af uppgjorda speciella beräkningar upptagna sålunda:

administrationsbyggnaden	kronor	83,000: —
paviljong för lugna patienter, män	»	130,500: —
» » » » qvinnor	»	130,500: —
» » osnygga och oroliga patienter, män	»	142,000: —
» » » » » » qvinnor	»	142,000: —
cellpaviljong för män	»	117,500: —
» » qvinnor	»	117,500: —
ekonomibyggnaden	»	73,000: —
verkstadshuset	»	28,800: —
tillbyggnad af gamla tvättinrättningen	»	14,500: —
cementarbeten till administrationsbyggnaden och sjukvårdspaviljongerna	»	105,511: —
värme- och ventilationsledningar samt varmvattenberedning	»	135,500: —
vatten och afloppsledningar	»	63,700: —
elektrisk belysning	»	47,000: —
spårväg med vagnar	»	9,179: 50
apparater för ångköket	»	14,230: 10
» » tvättinrättningen	»	12,945: —
inredning af bageri i gamla köket	»	6,000: —
vatten- och afloppsledningar för d:o	»	671: 25
planeringsarbeten och stängsel	»	12,000: —
åskledare	»	6,000: —
rotfruktskällare	»	10,000: —
stall m. m.	»	2,000: —
ny tvättstuga för asylen	»	10,000: —
oförutsedda kostnader	»	8,000: 15
För uppvärmningsanläggningen skulle, enligt hvad förut blifvit nämndt, tillkomma	»	26,000: —
Summa kronor		1,448,037: —

Dessutom skulle, på sätt jag erinrat vid redogörelsen för det område, som ansetts behöfva för asylen förvärfvas, åtgå

till inlösen af kronojägarebostället Åsen med derå		
uppförda hus	kronor	7,650: —
till inköp af akademihemmanen Hammarby	»	23,121: —
Hela det erforderliga anslaget skulle alltså utgöra	kronor	1,478,808: —

Efter nådig remiss har universitetskanslern med underdånig skrifvelse den 28 oktober 1893 till Eders Kongl. Maj:t öfverlemnadt ett af medicinska fakulteten vid Upsala universitet i ärendet afgifvet yttrande, hvilket kanslern återoppat såsom uttryckande hans egen åsigt i frågan.

I detta yttrande anförde medicinska fakulteten, att densamma, under förutsättning att asylens förlades till närheten af Upsala hospital, ansåge sig endast böra uttala sin mening om den föreslagna anstaltens ställning till det nuvarande hospitalet derstädes med afseende å så väl administrationen som ock särskildt chefskapet å de förenade anstalterna samt sättet och kompetensvilkoren för öfverläkaretjenstens tillsättande, äfvensom angående undervisningen i psykiatri vid Upsala universitet.

Hvad först beträffade frågan huruvida de båda anstalterna, centralhospitalet och asylens, borde stå under samma öfverläkare såsom hufvudchef eller, såsom en af asylkommissionens ledamöter, e. o. professorn Kjellberg, i afgifven reservation förordadt, ega två med hvarandra likställda öfverläkare såsom chefer för hvar sin afdelning, i hvilket senare fall den ene skulle i egenkap af verkställande direktör ansvara för anstalternas gemensamma administration och ekonomi, slöte fakulteten sig, på de af medicinalstyrelsen och asylkommissionens pluralitet angifna grunder, till den af dessa uttalade åsigten, att båda anstalterna borde stå under *en* läkare, som alltså skulle vara på en gång gemensam öfverläkare och administrativ chef för båda afdelningarna. Dervid syntes det dock fakulteten vara lämpligt att, i likhet med hvad som redan vid Lunds hospital och asyl vore fallet, vid öfverläkarens sida stode en asylläkare, som hade närmaste inseendet öfver läkarevården å asylens och vid förfall för öfverläkaren kunde inträda i hans ställe.

I afseende å den andra hufvudfrågan, huruvida öfverläkaretjensten vid hospitalet och följaktligen, om berörda förslag, att öfverläkaren å hospitalet tillika skulle vara öfverläkare å asylens och hela den förenade anstaltens ekonomiske chef, vunne stadfästelse, denna chefsplats fortfarande skulle vara förenad med e. o. professuren i psykiatri vid Upsala universitet, ansåge fakulteten ett åtskiljande af nämnda befattningar för närvarande icke böra ifrågakomma, enär de förenade tjänsterna, sedan de på vederbörligt sätt varit af medicinalstyrelsen anslagna lediga och ansökningstiden den 19 september 1893 utlupit, redan sökts af tre legitimerade läkare, hvilka således

ett dylikt åtskiljande skulle lända till förfång. Hvad åter beträffade frågan, huruvida dessa tjänster äfven för framtiden vid den blifvande innehafvarens afgang borde vara förenade eller ej, kunde fakulteten ej annat än på det bestämdaste afstyrka hvarje åtgärd, som lossade eller upphäfde sambandet mellan ifrågavarande tjänster, innan erfarenheten ådagalagt, att detta samband verkligen vore menligt för den ekonomiska förvaltningen af sjukvårdsinrättningarna eller för vården af de sjuke. Vidkommande garantier för att den sökande till de förenade tjänsterna skulle kunna på nöjaktigt sätt sköta den med en dylik plats förenade stora ekonomien, syntes en lika tillräcklig garanti vara lemnad för vården af denna anstalts ekonomi som för öfriga hospitals, enär dels medicinalstyrelsen egde att i första hand pröfva de sökandes kompetens till öfverläkarebefattningen, dels endast sådana sökande, som först blifvit af medicinalstyrelsen förklarade kompetente till denna tjänst, kunde såsom behörige till e. o. professorsbeställning i psykiatri af vederbörande fakultet eller konsistorium uppföras på förslag, dels ock slutligen tjänsterna tillsattes af Eders Kongl. Maj:t. Om emellertid en tillräcklig garanti för att sökande skulle kunna sköta ekonomien ej ansåges ligga i de nuvarande bestämmelserna, hade fakulteten för sin del intet att invända, om dessa bestämmelser skärptes derhän, att vissa, t. ex. två års tjänstgöring såsom öfverläkare vid hospital eller annan större allmän sjukvårdsinrättning fordrades såsom vilkor för kompetens till de förenade befattningarna såsom öfverläkare och e. o. professor i psykiatri. Hvad åter anginge garantien i nu gällande bestämmelser med afseende å sökandes förmåga att lemna nöjaktig sjukvård, förefunnes, enligt fakultetens förmenande, i dessa bestämmelser full säkerhet, emedan till kompetens erfordrades att genom tjänstgöring vid sjukvårdsanstalt, helst offentlig, hafva förvärfvat skicklighet och omfattande erfarenhet i behandlingen af sjuke i allmänhet och särskildt af sinnessjuke; och denna garanti ökades ej obetydligt derigenom att medicinalstyrelsen i första hand egde att göra tillämpning af nämnda bestämmelser och i enlighet dermed afgöra frågan om sökandes kompetens. Och jemväl deri att den sökande för e. o. professorsbefattningen skulle ådagalägga vetenskaplig skicklighet genom de i universitetsstatuterna stadgade prof låge en ytterligare garanti för att den, som utnämndes till de förenade platserna, vore i högre grad duglig att på ett tidsenligt sätt sköta de sinnessjuke. All god sjukvård grundade sig nemligen ytterst på noggrann sjukundersökning samt en riktig kännedom om sjukdomens art, och endast den, som följde läkarevetenskapens utveckling, torde därför vara i högre mening kompetent att lemna en nöjaktig sjukvård. Detta gälde speciellt rörande vård af sinnessjuke och bekräftades af

erfarenheten både inom och utom landet. Just de anstalter, der framstående vetenskapsmän verkat för undervisningen och forskningen, hade vunnit stort anseende, likasom ock deras föreståndare i hög grad åtnjutit allmänhetens förtroende. Beträffande de olägenheter, hvilka genom den nuvarande anordningen af förenade öfverläkare- och extra ordinarie professorsbefattningars tillsättande kunde uppstå i följd af den betydliga tidsutdrägt, som orsakades af specimenstidens längd, de sakkunniges granskning af sökandenas kompetens och skicklighet äfvensom vederbörande fakultets, konsistorii samt öfriga myndigheters yttrande i saken, kunde fakulteten icke förneka dessa olägenheter, utan ansåge en förkortning af den ifrågavarande proceduren önskvärd. Detta borde kunna ernås, om kallelse bland de af medicinalstyrelsen såsom kompetente förklarade, under förutsättning att lämplig sökande funnes, finge begagnas. I hvarje fall syntes olägenheterna af denna tidsutdrägt, som måhända endast återkomme med många års, kanske årtiondens mellantid, ej vara af synnerlig betydelse.

I afseende på skötseln af hospital hade medicinalstyrelsen och asylkommissionens pluralitet upprepade gånger framhållit, att hospitalens intressen och läkarevården derstädes måste blifva lidande genom en förening af de respektive öfverläkare- och e. o. professorsbefattningarna. Gent emot detta påstående ville fakulteten framhålla, att en dylik åsigt saknade stöd af hittills vunnit erfarenhet inom vårt land. Intet vore så egnadt att egga den kliniske läraren att med noggrannhet intränga i sjukdomsfallens alla detaljer, som medvetandet att han skulle inför en skara yngre och kanske äfven äldre läkare demonstrera sjukdomsfallen. Vidare vore klinikanterna för läraren en vigtig hjälp vid de sjukes undersökning och vid affattandet af de sjukhistorier, som utgjorde utgångspunkten för ordinationerna. Långt ifrån att undervisningen vore ett hinder för sjukvården, understödde den sålunda bestyret med de sjukes behandling. Fakulteten ansåge, att en bestämd erfarenhet förelåge om nyttan och fördelen af att öfverläkaretjänsterna vid Upsala och Stockholms hospital vore förenade med respektive e. o. professorsbefattningar. Dessa befattningars förening borde därför fortfara, och först om framtiden skulle gifva en motsatt erfarenhet och ådagalägga, att detta samband verkligen vore menligt för hospitalens ekonomiska förvaltning eller för vården af de sjuke, vore tiden kommen att taga frågan om ett skiljande af tjänsterna i öfvervägande. En omständighet, som måste kraftigt framhållas, vore, att vigtiga intressen stode på spel, derest e. o. professorerna i psykiatri skildes från öfverläkaretjänsterna, utan att dervid den vetenskapliga forskningens och undervisningens kraf på annat sätt nöjaktigt tillgodosåges. Särskildt skulle här-

igenom ett hårdt slag träffa den medicinska fakulteten i Upsala, derutinnan att fakulteten, som med hänsyn till undervisningen i de s. k. praktiska läroämnena redan kämpade med stora svårigheter, blefve beröfvad en klinisk institution, der ett fullt tillräckligt sjukmaterial erbjödes för undervisningen och forskningen. Att indraga den e. o. professuren eller sätta undervisningens fordringar betydligt lägre än de nuvarande skulle leda till betänkliga konsekvenser och strida mot statsförvaltningens sanna intresse. I detta låge att ej minska antalet af psykiatriens målsmän i vårt land, men väl att understödja deras arbete genom att utvidga och förbättra de psykiatriska institutionerna. Och ingen tidpunkt kunde för en dylik utvidgning anses gynsammare än den nuvarande, derest nemligen vid Upsala hospital komme att läggas en stor asyl, som kunde, utan särskild uppoffring för staten, komma undervisningen och den psykiatriska forskningen till godo. Fakulteten kunde därför ej nog betona betydelsen häraf. Hvad beträffade den af asylkommissionen uttalade åsigt, att en psykiatrisk undervisning skulle kunna nöjaktigt bedrivas utan anställande af en vetenskapligt utbildad lärare och de psykiatriska tienstgöringarna förrättas under en erfaren hospitalsläkare samt att dertill ingalunda erfordrades en teoretiskt anlagd institution med dithörande samlingar, nödgades fakulteten deremot inlägga en bestämd gensaga. Psykiatrien måste nemligen anses såsom en af de svåraste medicinska disciplinerna, för hvars inhemtande fordrades icke allenast god allmän klinisk och patologiskt anatomisk utbildning, utan äfven föregående långvariga specialstudier. Asylkommissionens åsigt stode ock i strid med hela den vetenskapliga läkareverldens uppfattning af den medicinska undervisningens kraf på vetenskaplighet och skulle, derest densamma vunne anslutning äfven i afseende på andra medicinska discipliner, undergräfvat grundvalen för hela vår medicinska undervisning. Vidkommande åter ett af asylkommissionen och medicinalstyrelsen anfördt skäl för ett åtskiljande af nämnda tjenster, att e. o. professorn, om han tillika vore öfverläkare, ej skulle få tid att på en gång sköta sjukvården och ekonomien vid hospitalet samt tillika sin professur, så icke blott saknade ett dylikt påstående grund i nuvarande erfarenhet, utan framginge tvärtom af denna, att en förening af ifrågavarande befattningar kunde ega rum utan menlig inverkan på skötseln deraf. Hvad beträffade en af medicinalstyrelsen antydd utväg att inrätta en psykiatrisk klinik i öfverensstämmelse med dylika i utlandet förefintliga anstalter, ville fakulteten framhålla, att en sådan anordning, för att kunna blifva tidsenlig, komme att medföra så stora omkostnader, såsom för ordinarie professorslön, nervklinik, hospitalsafdelning m. m., att fakulteten ej för närvarande ansåge sig böra härom fram-

lägga något förslag. Fakulteten slutade med att uttala den förhoppning, att det understöd och den uppmuntran, som den psykiatriska forskningen skulle vinna, om genom den ifrågasatta asylens förläggande till närheten af Upsala hospital en utvidgning af den psykiatriska institutionen i Upsala komme till stånd, skulle af denna institution förr eller senare i rikligt mått återgäldas genom den vidgade kunskap om sinnessjukdomarne, som det blefve denna institutions uppgift att sprida inom vårt land. Och framstälde fakulteten jemväl den förhoppning, att, då platsen vid Upsala af hygieniska och andra administrativa skäl vore att föredraga framför den i Örebro, de af fakulteten framhållna synpunkterna måtte befinnas ytterligare kraftigt tala för asylens förläggande till Upsala.

Medicinalstyrelsen, som lemnats tillfälle att inkomma med underdånigt utlåtande i anledning af hvad medicinska fakulteten i ärendet anfört, yttrade i underdånig skrifvelse den 22 november 1893 hufvudsakligen följande.

Alldenstund ifrågavarande stora sjukvårdsanstalters ekonomi vore i högsta grad beroende af öfverläkarens administrativa förmåga och erfarenhet, så följde ock häraf, att det för staten vore af den största vigt, att till öfverläkare kunde påräknas fullt lämplige och förut pröfvade sökande. En viss längre tids föregående tjänstgöring vid ett lasarett kunde utan tvifvel vara af stor betydelse för bedömandet af en sökandes lämplighet till en likartad tjänst, men vore deremot för medicinalstyrelsen, som icke hade något att skaffa med lasarettens ekonomiska angelägenheter, af mindre betydelse, då styrelsen skulle pröfva kompetensen i fråga om tillsättning af öfverläkaretjänst vid ett hospital och en stor asyl, der öfverläkaren hade ett vida större inflytande på förvaltningen såsom ensam till- och afsättande både sjukvårds- och ekonomibetjening och äfven i många andra frågor mellan hospitalsdirektionens sammanträden ensam beslutande, allt under det att lasarettsläkaren hade en helt annan och mera beroende ställning. Härtill komme, att intet sjukhus i vårt land kunde beträffande de årliga utgifternas storlek mäta sig med hospitalet och den föreslagna asylens vid Upsala, der antalet sjuke och betjening m. m. torde komma att uppgå till 1,400—1,500 personer med årliga utgifter bortåt en half million kronor. Den af fakulteten såsom kompetensvilkor ifrågasatta tjänstgöringen under två år såsom öfverläkare vid någon allmän sjukvårdsinrättning skulle därför blifva af föga värde vid fråga om bedömandet af en sökandes duglighet såsom öfverläkare vid hospital och asyl och skulle derjente, så länge öfverläkaretjänsten förblefve förenad med en e. o. professur, komma att verka skadligt såsom egnad att utestänga de enda dugliga sökande, som kunde påräknas, nemligen biträdande hospitalsläkare, enär dessa

äfven under 10—12 års tjenstgöring i denna egenskap svårligen kunde hinna förvärfva sig två års meriter såsom tillförordnade öfverläkare. Blefve ett sådant kompetensvilkor stadgadt, skulle tjensten antagligen under åratals förblifva obesatt eller ock komma att tilldelas någon lasarettsläkare med helt obetydlig erfarenhet om sinnessjukers vård. Hittills vunnit, om ock helt ringa erfarenhet gäfvit stöd åt dessa åsigter. Sedan öfverläkaretjenst vid hospital förenats med e. o. professur i psykiatri, hade sådan tjenst endast tre gånger varit ledig till ansökan. Vid ett tillfälle var en mycket meriterad hospitalsöfverläkare sökande men gick miste om tjensten, enär medsökanden, om ock mindre meriterad och erfaren såsom hospitalsläkare, var honom öfverlägsen i allmän lärdom och af sådan orsak jemlikt gällande befordringsgrunder för akademiska läraretjenster måste föredragas. Vid derpå följande ledighet af samma tjenst söktes den icke af någon i tjenst varande öfverläkare. Vid nuvarande ledighet af öfverläkaretjensten vid Upsala hospital och den dermed förenade e. o. professuren i psykiatri hade någon hospitalsöfverläkare ej anmält sig såsom sökande, ehuru de högre löneförmånerna bort kunna fresta dertill. Då förhållandena torde komma att ställa sig på samma sätt för framtiden, derest dessa befattningar bibehölles förenade, kunde med en till visshet gränsande sannolikhet förutses, att redan pröfvade hospitalsöfverläkare icke blefve att påräkna såsom sökande till öfverläkaretjensten vid rikets största och viktigaste hospital, med eller utan asylen. Beträffande den af fakulteten för åstadkommande af minskning i tidsutdräkten vid befattningarnas tillsättande föreslagna s. k. kallelsen, betvivlade medicinalstyrelsen icke, att berörda tidsutdrägt derigenom kunde i någon mån förkortas; men styrelsen befarade, att kallelsen skulle medföra ett värre ondt, än det man dermed ville undanrödja. Ty, då medicine doktorsgrad vore ett oundvikligt kompetensvilkor för erhållande af akademisk läraretjenst vid medicinskt läroverk, skulle sökande, äfven om de såsom hospitalsläkare hade de bästa meriter, icke kunna kallas, derest de ej dessförinnan fullgiort specimen för doktorsgrad. Genom kallelsens anlitan skulle dessa alltså kunna beröfvas den utsigt att göra sig kompetenta till de förenade tjensterna, som nu förefunnes. Följden häraf blefve svårligen någon annan än den, att alla vid hospital tjenstgörande läkare under så ogynnsamma förhållanden afhölle sig från att söka de förenade befattningarna såsom öfverläkare och e. o. professor. Af detta skäl nödgades medicinalstyrelsen afstyrka fakultetens förslag om rättighet till kallelse, då utsigterna att till dessa befattningar erhålla fullt lämplige sökande derigenom skulle än ytterligare minskas. I anledning af fakultetens uttalanden om betydelsen för sjukvården af att öfverläkare vid hospital derjemte vore e. o. professor i

psykiatri ville medicinalstyrelsen framhålla, hurusom, enligt hvad erfarenheten bevisade och för öfrigt vore sjelfklart, en hospitalsöfverläkare kunde följa med läkarevetenskapens utveckling och äfven vara i högre mening kompetent att lemna nöjaktig sjukvård utan att söka eller vinna befordran till e. o. professur i psykiatri. Medicinalstyrelsen instämde visserligen med fakulteten deri, att meddelandet af klinisk undervisning åt en skara klinikanter kunde verka välgörande och eggande på läraren, men vore tveksam huru mycket häraf vore tillämpligt på e. o. professuren i psykiatri vid universitetet i Upsala, emedan någon skara af klinikanter icke kunde der förväntas, för så vidt man finge döma af hittills vunnen erfarenhet, hvilken gäfvade vid handen, att en och annan termin ingen klinikant tjenstgjort samt att klinikanterna under åtskilliga år i medeltal icke öfverstigit fyra. Då vidare klinisk undervisning meddelades endast två dagar i veckan, under en del af läsåret, och då för medicine licentiatexamen erfordrades endast två månaders klinisk tjenstgöring, samt då klinikanterna af lätt förklarliga skäl icke kunde lemna någon vigtig hjälp vid sinnessjukers undersökning och affattande af de sjukhistorier, som utgjorde utgångspunkt för ordinationerna, följde häraf, att klinisk undervisning i psykiatri vore så olik annan klinisk undervisning, att man ej vore berättigad utan vidare på den förra tillämpa hvad som gälde för vanlig klinisk undervisning, samt att fakulteten betydligt öfverskattat vigten af den kliniska undervisning i psykiatri, som meddelats vid Upsala hospital. De e. o. professorerna och dermed förenade fakultetsbestyr med flera för sjukvården främmande göromål hindrade öfverläkarne att, såsom sig borde, odeladt egna sig åt sjukvården och hospitalens öfriga viktiga angelägenheter. Häröf hade medicinalstyrelsen såsom öfverstyrelse för hospitalen haft tillfälle att bilda sig ett omdöme, grundadt på vunnen erfarenhet och antagligen tillförlitligare än Upsala medicinska fakultets.

Medicinalstyrelsen ansåge fortfarande olägenheterna af den nuvarande föreningen mellan öfverläkaretjensten och befattningen såsom extra ordinarie professor vid universitetet i Upsala vara sådana, att densamma borde undanröddas i stället för att utsträckas och ökas. Med god vilja borde dessa förändringar kunna genomföras på ett sådant sätt, att den psykiatriska undervisningen och forskningen derigenom ej blefve på minsta sätt lidande. Medicinalstyrelsen hemställde, att det måtte tagas under nådig pröfning, huruvida ej de anordningar beträffande undervisningen i psykiatri, hvilka allt sedan år 1881 tillämpats vid Lunds hospital, utan att medicinalstyrelsen veterligen, hafva framkallat några anmärkningar, skulle kunna i hufvudsak tillämpas äfven vid Upsala hospital. Ty att en två månaders daglig och oafbruten tjenstgöring vid hospitalet måste lemna blifvande

läkare större behållning än den, som kunde förväntas af två timmars klinisk undervisning två dagar i veckan under likaledes två månader, vore obestriddigt.

Beträffande föreningen af öfverläkaretjensten vid Upsala hospital med befattningen såsom lärare i psykiatri vid universitetet i Upsala torde få erinras om följande.

Med anledning af inträffad ledighet i öfverläkarebeställningen vid nämnda hospital anmälde år 1855 det akademiska konsistoriet i Upsala för universitetskanslern, hurusom en ändamålsenlig undervisning i sinnessjukdomars behandling dittills icke kunnat vid universitetet beredas dem, som egnade sig åt medicinens studium, och anhöll konsistoriet, att åtgärder måtte vidtagas, hvarigenom det kunde för blifvande öfverläkare vid sagda hospital varda ett åliggande att jemte sina öfriga skyldigheter, mot lämpligt extra arfvode, för medicine studerande i Upsala två gånger i veckan hålla föreläsningar och meddela klinisk undervisning öfver sinnessjukdomar. Sedan kanslern gjort framställning i ämnet samt serafimerordensgillet, efter att hafva hört generaldirektören för hospitalen, deröfver yttrat sig, medgafs genom nådigt bref den 18 april 1856, att blifvande öfverläkare vid Upsala hospital finge, mot åtnjutande såsom arfvode af någon inom medicinska fakulteten vid universitetet i Upsala ledigvarande adjunktslön, som dertill af kanslern tills vidare anordnades, för medicine studerande vid nämnda universitet under läseterminerna två timmar i veckan å hospitalet hålla föreläsningar och meddela klinisk undervisning rörande sinnessjukdomarna och deras behandling. Derjemte förordnades, beträffande tillsättningen af öfverläkarebefattningen, att kanslerns yttrande öfver sökandenas lämplighet med afseende på den vid samma beställning ifrågakommande föreläsnings- och undervisningsskyldighet skulle inhemtas, innan serafimerordensgillet egde gå i författning om tjenstens tillsättande, dock med dervid förbehållen rätt för ordensgillet att utse och förordna den ordensgillet med hänseende till en hospitalsöfverläkares åligganden funne skickligast och mest tjenlig. Då det sedermera ansågs vara för den medicinska undervisningen af synnerlig vigt att lärarebefattningen i psykiatri infördes i kretsen af medicinska fakultetens lärostolar sålunda, att den förklarades utgöra en e. o. profession inom nämnda fakultet och dess innehafvare, såsom ansvarig upprätthållare af ett särskildt läroämne, egde säte och stämma i fakulteten, ingick år 1863 kanslern, efter anhållan af medicinska fakulteten, till Kongl. Maj:t med en framställning i sådant syfte. Genom nådigt bref den 3 juli 1863 förordnades, att berörda lärarebefattning skulle utgöra en e. o. profession inom medicinska fakulteten vid Upsala universitet. I afseende på tillsättning af ifrågavarande befattningar är genom nådigt

bref den 26 januari 1883 stadgadt, att vid inträffad ledighet befattningarna skola förenade och samtidigt af medicinalstyrelsen anslås till ansökning lediga; att efter ansökningstidens utgång medicinalstyrelsen, hos hvilken ansökningarna skola ingifvas, eger pröfva de sökandes kompetens till öfverläkarebefattningen samt å förslag uppföra tre sökande, om så många anmält sig och befunnits kompetente, eljest två eller en; att om icke någon kompetent sökande finnes, tjänsterna skola ånyo anslås till ansökning lediga; samt att, då någon eller några sökande sålunda befunnits kompetente, medicinalstyrelsen skall öfversända handlingarna jemte eget utlåtande till vederbörande akademiska konsistorium, som har att utsätta specimenstid för den eller dem, hvilka blifvit af medicinalstyrelsen förklarade kompetente, hvar efter vidare förfares i enlighet med gällande föreskrifter angående förslag till e. o. professorstjänst. Härvid ländes således till efterrättelse § 66 af universitetsstatuterna den 10 januari 1876, der det stadgas, att vid förslag till akademiska lärarembeten andra grunder ej må afses eller åberopas än graden af ådagalagd vetenskaplig skicklighet hos de sökande, utan så är att skickligheten hos två eller flere sökande pröfvas lika, då ock tjänsteåldern må tagas i öfvervägande.

Genom nådigt bref den 20 mars 1858 anvisades ett årligt anslag af 1,500 kronor till arfvode åt öfverläkaren vid Upsala hospital mot förbindelse för honom att hålla föreläsningar och meddela klinisk undervisning rörande sinnessjukdomarna och deras behandling. Vid 1876 års riksdag beviljades för år 1877 ett belopp af 1,000 kronor såsom löneförbättring för läraren i psykiatri vid Upsala universitet, och år 1877, sedan löneförbättringen uppförts å ordinarie stat, bestämdes, att arfvodet åt denne lärare skulle från och med år 1878 utgå med 2,500 kronor årligen. Enligt nådigt bref den 5 juni 1885 är aflöningen för öfverläkaren vid Upsala hospital fastställd till 6,000 kronor jemte boställsvåning och ved.

Efter det berörda öfverläkaretjänst och e. o. professorsbefattning genom senaste innehafvarens fränfalle under sistlidna sommar blifvit lediga och förenade kungjorts till ansökning samt två sökande af medicinalstyrelsen förklarats kompetente, infordrades jemlikt Eders Kongl. Maj:ts beslut den 9 nästförflutne november från dem underdånigt yttrande, om de vidhölle sina ansökningar till nämnda befattningar, äfven för den händelse att vid tjänsternas tillsättande förbehåll gjordes derom, att innehafvaren af dem skulle vara skyldig frånträda e. o. professorsbefattningen och dermed förenade aflöningsförmåner, om och när Eders Kongl. Maj:t funne sådant lämpligt. Härpå hafva sedermera jakande svar ingått från båda de ifrågavarande sökandena.

Af den redogörelse, som lemnats angående antalet sinnessjuka i vårt land och tillgången på platser för deras vård å hospital eller asyler, framgår, att ett stort och ofvisligt behof på nya sådana platser ännu allt jemt gör sig gällande. Oaktadt de flesta af dessa vårdanstalter belagts med ett större antal sjuke, än som ursprungligen med hänsyn till därför användbart utrymme beräknats, funnos, enligt hvad medicinalstyrelsen i underdånig skrifvelse den 12 december 1894 meddelat, den 1 i samma månad 377 till hospitals- eller asylvård berättigade sinnessjuka antecknade såsom afvaktande tillfälle att blifva intagna å därför tjenlig anstalt. För att tillgodose nämnda behof lärer det blifva nödvändigt, att en större vårdanstalt med det snaraste inrättas, och synes mig i sådant afseende en asyl, som kan inrymma omkring 800 sjuke, bäst lämpa sig för våra förhållanden. Kan en sådan anstalt förläggas i närheten af ett redan befintligt hospital, beredas derigenom så viktiga fördelar för sjukvården och ekonomin, att man bör gifva företrädet åt en dylik anordning, om afsevärda hinder därför ej möta. Af de två platser, som asylkommissionen och medicinalstyrelsen ansett nu kunna ifrågakomma för anläggande af en asyl, är endast den vid Upsala belägen i närheten af ett hospital. Denna plats har af samtliga, som i detta ärende yttrat sig, ansetts i allo tjenlig för en asylanläggning, hvaremot rörande lämpligheten af den andra påtänkta byggnadsplatsen, vid Alnängarna i närheten af Örebro, framstälts betänkligheter. En af asylkommissionens medlemmar har ansett denna plats dels vara otillräcklig för en så stor anstalt, som ifrågasatts, dels ligga allt för ågt, för att man der skulle kunna vinna fullt goda sanitära förhållanden. Äfven kommissionens öfriga ledamöter hafva ansett det icke vara utredt, att höjdförhållandena vid denna plats medgifva nödig lutning för afloppsledningar m. m.; hvarjemte kommissionen i sin helhet såsom en stor och afsevärd olägenhet annärkt, att, på sätt förut omnämnts, platsen är skoglös samt utsatt för nordliga och ostliga vindar. Mot asylens förläggande invid Upsala hospital har endast erinrats af asylkommissionen och medicinalstyrelsen, att, då i sådant fall öfverläkaren vid hospitalet derjemte bör fungera i samma egenskap vid asylen, hvilket äfven vederbörande akademiska myndigheter förordat, öfverläkarens tid varder så upptagen af sjukvården och öfriga förvaltningsgöromål, att han ej gerna kan medhinna att tillika vara e. o. professor i psykiatri, hvarjemte kommissionen och medicinalstyrelsen framhållit de stora svårigheter, som i följd af nu gällande bestämmelser rörande dessa förenade tjänsters tillsättande möta för att få en lämplig person till chef för ifrågavarande två betydliga vårdanstalter. Det ligger i sakens natur, att e. o. professorsbefattningen i psykiatri, om den skall vara förenad med öfverläkaretjensten, endast kan betraktas såsom ett

mera tillfälligt uppdrag, och att man då i främsta rummet bör sörja för att dessa befattningar beklädas af en person, som kan uppfylla de fordringar, hvilka måste ställas på honom i egenskap af öfverläkare. Såsom chef för hospitalet och asylen, hvilka båda anstalter äfven enligt min åsigt böra stå under en gemensam öfverläkare, måste han hafva sin verksamhet rigtad ej mindre på vården af omkring 1,200 patienter än äfven på förvaltningen i öfrigt af dessa två betydliga anstalter med deras vidlyftiga ekonomi. Om än under vissa förhållanden en person möjligen skulle kunna vid sidan af dylika omfattande och magtpåliggande göromål jemväl meddela undervisning åt studerande i psykiatri, torde dock klokheten bjuda, att man vid en sådan anordning i första hand tillser, att ej derigenom en mindre sorgfällig skötsel af hospitalets och asylens angelägenheter vedervågas. Den skada och förlust, som i sådant fall kunde uppkomma, skulle mångdubbelt uppväga den besparing, som genom föreningen af ifrågavarande befattningar vinnas. Förr eller senare lär det ock blifva behöfligt att vid Upsala universitet upprätta en särskild lärostol i nervsjukdomar, hvilken sysslas innehafvare derjemte torde kunna fullgöra den undervisningsskyldighet, som hittills ålegat e. o. professorn i psykiatri. Då så är, anser jag, att, om den påtänkta asylen skall förläggas invid Upsala hospital, öfverläkaretjensten vid dessa anstalter icke under alla förhållanden bör vara förenad med e. o. professuren i psykiatri vid nämnda universitet. För denna lärarebefattnings skiljande från öfverläkaretjensten torde ej heller hinder möta. Genom ett förbehåll i fullmagten för den blifvande öfverläkaren kan han nemligen förpligtas att frånträda e. o. professorsbefattningen och dermed förenade aflöningsförmåner, när Eders Kongl. Maj:t finner sådant lämpligt; och då alltid åtskilliga år måste förflyta, innan en sådan asyl som den nu ifrågasatta kan blifva färdig att tagas i bruk, kunna under tiden de åtgärder hinna att vidtagas, som må finnas nödiga, för att, sedan öfverläkaretjensten blifvit skild från e. o. professuren i psykiatri, bereda undervisning i detta ämne åt studerande vid universitetet.

Goda skäl synas mig således tala för att en asyl inrättas vid Upsala hospital. De jordområden, som härför skulle erfordras, torde kunna förvärfvas i enlighet med hvad domänstyrelsen och kammarkollegium i sådant afseende tillstyrkt. I följd af kronojägarebostället Åsens öfverlåtande till asylen måste visserligen, intill dess annat boställe kan hinna anskaffas åt kronojägaren, särskild ersättning beredas honom med 325 kronor om året; men, enligt hvad jag inhemtat, lär någon höjning i det bestämde slaget till skogsstaten ej erfordras till bestridande af denna ökade utgift, utan torde lösesumman för berörda boställe i sin helhet kunna såsom

uppbördsmedel tillgodoföras reservationsanslaget till kronoskogarnes förvaltning och befrämjande af skogsväsendet i allmänhet. Mot den för asylen uppgjorda byggnadsplanen och den för hela ifrågavarande anläggning beräknade kostnaden synes mig ej något väsentligt vara att erinra, blott det, på sätt medicinalstyrelsen hemställt, iakttages, att det för anordnande af värmeledning m. m. ursprungligen föreslagna beloppet ökas med 26,000 kronor, så att möjlighet beredes att vid asylen göra en central ångpanneanläggning för uppvärmningen, om sådant skulle befinnas tjenligast, hvarjemte slutsumman torde böra afrundas uppåt till jemnt 10,000-tal för att täcka en del utgifter för erforderliga jordområdets förvärfvande, särskildt Hammarbyhemmanens upplåtande till asylen vid en närmare liggande tidpunkt än nuvarande arrendeperiods utgång. Efter samråd med chefen för finansdepartementet får jag därför i underdånighet hemställa, det Eders Kongl. Maj:t behagade föreslå Riksdagen

dels medgifva, att till anordnande af en asyl för sinnessjuke, i hufvudsaklig enlighet med hvad medicinalstyrelsen i sådant afseende föreslagit, må vid den tid, Eders Kongl. Maj:t finner godt bestämma, från kronoparken Åsen, utan att i andra afseenden derifrån afsöndras, upplåtas förenämnda område om 67 hektar 11 ar med rätt för hospitalsöfverstyrelsen att förfoga öfver marken till såväl byggnadsplatser och promenadgångar samt för sjukvårdens behof i öfrigt som plantering af löfträd till skydd mot eldfara, men med domänstyrelsen förbehållen rätt att disponera öfver ej mindre den skog, som kommer att å ifrågavarande område fällas för beredande af utrymme i nyssberörda afseende, än äfven den derefter å området qvarvarande ståndskogen, och med skyldighet för hospitalsöfverstyrelsen att bekosta upprättande och framtida underhåll af all hägnad emot kronoparken samt mot området tillstötande rågrannar hvad angår på kronoparken förut belöpande hägnad,

dels jemväl medgifva, ej mindre att kronojägarebostället Åsen jemte derå befintliga, kronan tillhöriga byggnader med oinskränkt dispositionsrätt den 14 mars 1896 till asylen upplåtes mot en summa af 7,500 kronor med skyldighet för hospitalsöfverstyrelsen att med 150 kronor inlösa omförmälda två på boställets mark uppförda, arbetaren Johan Erik Carlsson tillhöriga byggnader samt att till boställets innehafvare utgifva ersättning för det hösttutsäde, som vid boställets afträdande kan vara derå nedlagdt, äfvensom för dertill och till den öfriga åkerjordens höstberedning användt arbete, än äfven att berörda summa, 7,500 kronor, må såsom uppbördsmedel tillgodoföras sjunde hufvudtitelns reservationsanslag till kronoskogarnes förvaltning och befrämjande af skogsväsendet i allmänhet,

dels ock till förvärfvande åt asylen af nämnda kronojägareboställe

jemte akademihemmanen n:is 1 och 2 Hammarby om 1 mantal i Bondkyrka socken äfvensom till uppförande af de för asylen erforderliga byggnader och vidtagande af de i sammanhang dermed föreslagna åtgärder i afseende på förändring af vissa lägenheter vid Upsala hospital samt anläggning af spårväg och vattenledning till asylen m. m. i hufvudsaklig öfverensstämmelse med de för detta ändamål upprättade ritningar, dock med Eders Kongl. Maj:t förbehållen rätt att låta deri göra ej mindre den ändring, som kan påkallas för anordnande af ändamålsenlig värmeledning, än äfven sådana jemkningar, som i öfrigt kunna finnas erforderliga eller lämpliga och ej föranleda öfverskridande af de beräknade kostnadernas slutsumma, bevilja ett anslag af 1,480,000 kronor och deraf på extra stat för år 1896 anvisa ett belopp af 500,000 kronor.»

Hvad föredragande departementschefen sålunda hemställt tacktes Hans Maj:t Konungen på tillstyrkan af statsrådets öfriga ledamöter i nåder bifalla; och skulle proposition till Riksdagen aflåtas af det innehåll bilagan A vid detta protokoll utvisar.

Ex protocollo
Hugo Boman.